

Vastoin odotuksia äidiksi

Nuoren lastensuojelutaustaisen äidin vanhemmuuden tukeminen
neuvolassa, päivähoidossa ja lastensuojelussa

Annukka Kouri ja Heidi Terentjeff

Sosiaalialan opinnäytetyö
Lapsi- ja nuorisotyö
Sosionomi (AMK)

KEMI 2012

TIIVISTELMÄ

Tekijä(t): Annukka, Kouri & Terentjeff, Heidi
Opinnäytetyön nimi: Vastoin odotuksia äidiksi
Sivuja (+liitteitä): 81+2
Opinnäytetyön kuvaus: Opinnäytetyössämme tarkastelemme eri keinoja tukea nuorta lastensuojelutaustaista äitiä. Käsitlemme moniammatillisuuden mahdollisuuksia nuoren äitiyden tukemisessa. Tarkoituksenamme on selvittää mitä menetelmiä ja mahdollisuuksia neuvolalla, päivähoidolla ja lastensuojelulla on tukea äitiyttä. Teoreettinen ja käsitteellinen esittely: Opinnäytetyössämme haastattelut kulkevan teorian kanssa rinnakkain. Teoreettisessa osassa käsitlemme nuoruutta, nuoren äitiyttä ja vanhemmuutta. Käsitlemme myös neuvolan, päivähoidon ja lastensuojelun moniammatillisuuden mahdollisuuksia tukea vanhemmuutta. Metodologinen esittely: Opinnäytetyössämme käytimme laadullista tutkimustapaa, lähtökohtanamme oli todellisen elämän kuvaaminen. Tutkimusmenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Uskoimme saavamme teemahaastattelun avulla yksityiskohtaisempaa tietoa. Haastattelimme lastensuojeluyksikön työntekijää, päiväkodin lastentarhanopettajaa sekä neuvolassa työskenteleviä terveydenhoitajaa ja kättilöä. Keskeiset tutkimustulokset: Nuoren äidin vanhemmuuden tukeminen osoittautui haastatteluvastauksien ja teorian pohjalta ensiarvoisen tärkeäksi. Lastensuojelutaustalla ei ole välttämättä merkitystä, mutta se tulisi huomioida ennaltaehkäisyn kannalta. Johtopäätökset: Nuoren äidin äitiyden tukeminen tulisi aloittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mieluiten jo raskauden aikana. Tuen tulisi jatkua myös lapsen synnyttyä
Asiasanat: nuoren äitiys, vanhemmuuden tukeminen, moniammatillisuus

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

ABSTRACT

Authors: Kouri, Annukka & Terentjeff, Heidi
Title: Mother against odds
Pages + appendixes: 81+2
<p>Thesis description: In our thesis we observe various methods for supporting young mothers coming from the child welfare background. Our aim to clarify how different sectors in social care can get the best results by working together, in order to support the young mothers. Our mission is to find out what methods and opportunities maternity clinics, day cares and child welfares have in supporting young mothers.</p> <p>Theoretical summary: In our thesis the interviews are linked with the theory. In the theoretical part we are dealing with youth, the young motherhood and the parenthood. We are also dealing with maternity clinics, day care's and child welfare's networking opportunities in supporting parenthood.</p> <p>Methodological summary: In our thesis we use the qualitative research method, our baseline was to use real life cases. We used theme interview as a research method. We believed that using the theme interviews we would get more specific information. We interviewed child welfare –unit's employee, kindergarten's teacher and maternity clinic's nurse and midwife.</p> <p>Main results: Supporting the young mother proved to be exceptionally important according to the theory and interview results. Having a child welfare background does not always make a difference in parenthood , but it should be acknowledged in terms of prevention.</p> <p>Conclusions: Supporting the young mother should be started as early as possible, most preferably during the pregnancy. Support should be carried on after the child has been born.</p> <p>Key words: young motherhood, supporting parenthood, co-operation between multiprofessional co-operation</p>

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1. JOHDANTO	5
2. METODOLOGINEN OSIO	5
2.1 Opinnäytetyön aiheen valinta ja prosessin kuvaus	7
2.2. Tutkimuskysymykset	9
2.3 Laadullinen tutkimus	10
3. KOHDERYHMÄT	15
3.1. Neuvola, äitiysneuvola ja lastenneuvola	15
3.2 Päivähoito	18
3.3 Lastensuojelu	20
4. NUORUUDEN, NUOREN ÄITIYDEN JA VANHEMMUUDEN KÄSITTEET	26
4.1 Nuoruus	26
4.2 Nuoren äitiys	27
4.3 Vanhemmuus	32
5. NUOREN ÄIDIN VANHEMMUUDEN TUKEMINEN	37
5.1. Vanhemmuuden tukeminen	37
5.2 Kasvatuskumppanuus päivähoidossa	41
5.3 Varhainen tuki	45
5.4 Varhainen puuttuminen	47
5.5 Perhetyö	53
6. MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ	57
6.1 Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö	57
6.2 Moniammatillisuus neulassa	62
6.3 Moniammatillisuus päivähoidossa	64
6.4 Moniammatillisuus lastensuojelussa	65
6.5 Neuvolan ja lastensuojelun yhteistyö	67
6.6 Neuvolan ja päivähoidon yhteistyö	70
6.7 Päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyö	71
7. POHDINTA	73
LÄHTEET:	76

1. JOHDANTO

Opinnäytetyömme käsittelee lastensuojelun asiakkaana olevan nuoren äidin vanhemmuuden tukemista. Valitsimme kohderyhmäksi opinnäytetyöhömme neuvolan, johon kuuluu myös äitiys- ja lastenneuvola, päivähoidon ja lastensuojelun. Kerromme opinnäytetyön alun teoriaosuudessa pääpiirteittäin mitä ne ovat ja minkälaisia palveluita ne tuottavat. Avaamme myös nuoruuden, nuoren äitiyden ja vanhemmuuden käsitteitä. Vanhemmuuden tukemista ja moniammatillista yhteistyötä nuoren lastensuojelutaustaisen äidin kohdalla pohdimme päiväkodin, lastensuojelulaitoksen ja neuvolan tarjoaman tuen kannalta.

Päivähoidon yksi tärkeä tavoite on tukea lasten koteja kasvatustehtävissä ja persoonallisuuden tasapainoisessa kehityksessä. Lastensuojelun keskeiseksi tavoitteeksi määritellään vanhempien ja huoltajien tukeminen kasvatustehtävässä, tarpeellisen avun tarjoaminen sekä lapsen ja perheen ohjaus lastensuojelun piiriin. Neuvolatyön tarkoitus on edistää varhaista vuorovaikutusta, vanhemmuuteen kasvamista, tukea parisuhdetta ja ennaltaehkäistä perheiden ongelmia. Moniammatillisuuden tarkoitus on eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyö ja yhteiseen päämäärään pyrkiminen tiimityöskentelyn avulla.

Aiheemme ollessa lastensuojelun asiakkaana olevan nuoren äidin vanhemmuuden tukeminen, pidimme tärkeänä, että nuoruus ja äitiys korostuvat työssämme. Nuoruuteen liittyvät olennaisesti erilaiset kehitysvaiheet, jotka määrittävät nuoren kasvamista aikuisuuteen. Nuoren tullessa äidiksi, täytyy nuoren edetä omilla kehitysvaiheissaan sekä kasvaa myös äitiyteen ja vanhemmuuteen. Näillä rooleilla on siis suuri merkitys vanhemmuuden tukemista ajatellen.

Opinnäytetyömme aiheen valitsimme suoritettuaamme sosionomin opintoihin kuuluvan syventävän työharjoittelujakson lastensuojelulaitoksessa. Kohtasimme harjoittelun aikana raskaaksi tulleen nuoren, joka innoitti meidät ottamaan selvää, mitä asioita liittyy vanhemmuuden tukemiseen kun kyseessä on

lastensuojelutaustainen tuleva nuori äiti. Halusimme tietää, miten nuoruus vaikuttaa äitiyden tukemiseen, etenkin kun kyseessä on lastensuojelutausta ja tuleva äiti ei ole itse kokenut lapsuutta omien vanhempiensa kanssa. Kohderyhmiä pohdimme pitkään ja päätös niistä muovautui etsiessämme tietoa vanhemmuuden tukemisesta. Lastensuojelun valitsimme siksi, koska tapausesimerkkimme nuori äiti on pitkäaikainen lastensuojelun asiakas. Neuvolan valitsimme sen vuoksi, että neuvola palvelut kuuluvat jokaiselle raskaaksi tulevalle ja muodostavat lapsen odottamista ja saamista koskevat tukitoimet. Päivähoidon valitsimme kohteeksi, sillä perheillä on subjektiivinen oikeus ja sen on tärkeä osa varhaiskasvatusta ja vanhemmuuden tukemista.

2. METODOLOGINEN OSIO

2.1 Opinnäytetyön aiheen valinta ja prosessin kuvaus

Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui lastensuojelun asiakkaaksi sijoitetun nuoren äidin vanhemmuuden tukeminen ja moniammatillinen yhteistyö. Päädyimme aiheeseen, sillä olimme molemmat yhdeksän viikon työharjoittelussa talvella 2010 lastensuojelulaitoksessa, jossa eräs laitoksen nuorista tuli raskaaksi ja päätyi vanhemmuuteen. Aloimme miettiä, mitä erilaisia mahdollisuuksia on tukea nuorta äitiä elämään raskauden aikana ja lapsen synnyttyä kun oman vaikean lapsuuden lisäksi nuorella on myös oma lapsi huollettavana. Tarkoituksenamme on tuoda esiin nuorten äitien tuen mahdollisuuksia, ei ottaa kantaa tai kertoa totuuksia nuorten äitien pärjäämisestä tai heidän pätevyydestään.

Tästä alkoi selvitys siitä, onko valitsemastamme aiheesta tehty aikaisemmin opinnäytetöitä tai muita tutkimuksia. Aluksi vaikutti, ettei aihetta ole juuri käsitelty, mutta tarkemmin tutkittuamme löysimme muutamia tutkimuksia nuorten vanhemmuudesta. Näitä olivat esimerkiksi väitöskirja aiheesta raskaus nuoren valintana (Tampereen yliopisto, 2000), jossa käsitellään nuorten alle 18-vuotiaiden kokemuksia äitiydestä, raskaudesta, tulevasta vanhemmuudesta ja elämäntilanteesta sekä Pro gradu-tutkielma (Jyväskylän yliopisto, 2002) alle 18-vuotiaiden äitien voimavaroista, joka selvitti nuorten äitien voimavaroja ja yhteiskunnallisia keinoja heidän tukemisekseen. Täysin vastaavaan aiheeseen emme kuitenkaan törmänneet tietoa etsiessämme.

Opinnäytetyömme oli pitkäaikainen prosessi monestakin syystä. Mietimme aluksi eri aihetta tutkimuksellemme ja teimme jo tutkimussuunnitelmankin sitä varten. Ensimmäinen aiheemme olisi käsitellyt erityislapsen tukemista päivähoitossa, mutta aihe ei lopulta kiinnostanutkaan meitä, vaan halusimme aiheen liittyvän enemmän lastensuojeluun. Keskusteltuamme opettajamme kanssa kävi ilmi, ettei aihe olekaan niin tarkkaan rajattua. Pysytimmekin laajentamaan aihetta lastensuojelua koskemaan, mikä tuntui sillä hetkellä kiinnostavan meitä enemmän. Olimme ajatelleet, että opinnäytetyön pitäisi liittyä täysin

varhaiskasvatukseen, mutta otimmekin siihen lastensuojelullisen näkökulman mukaan. Työn piti kuitenkin liittyä varhaiskasvatukseen, sillä haluamme lastentarhanopettajan pätevyyden.

Kun saimme viimein valittua työharjoittelun innoittamana aiheemme koskemaan nuoren äidin vanhemmuuden tukemista, tuntui se mielenkiintoiselta toteuttaa. Vaikka aihe oli mielenkiintoinen, työhön tarttuminen oli sitä vaikeampaa, mitä pitempään aloittamista pitkitimme. Teimme opinnäytetyömme parityönä ja ajattelimme olevamme toisillemme tukena ja tsemppaajana, mutta molemmilta motivaatio hiipui pitkäksi aikaa keskittyessämme työntekoon. Tiedon keruu tapahtui pitkällä aikavälillä ja kun teimme opinnäytetyötä harvoin, tuntui se joka kerta kuin olisi aloittanut alusta koko työn. Yhteinen aikakin oli vähissä, sillä työskentelimme eri kunnissa.

Vaikeuksia opinnäytetyöhöemme toi myös haastateltavien valinnan lisäksi heidän tavoitettavuutensa. Ensimmäinen haastattelu toteutui helpoimmin, sillä olimme tavanneet haastateltavan lastenkodin ohjaajan jo työharjoittelussamme ja tiesimme, että voimme pyytää lastensuojelulaitoksen johtajalta luvan hänen haastatteluunsa. Toiseen haastatteluun tarvitsimme kaupungin palveluohjaajalta kirjallisella hakukaavakkeella haetun luvan päiväkodin henkilökunnan haastattelujen mahdollistamiseksi. Tämän luvan saaminen vei pitkän aikaa. Kolmannen haastattelun kohdalla näytti, ettemme saa mistään lupaa haastatella neuvolan työntekijää, mutta hyödynsimme sitten kotikaupunkimme ulkopuolista kuntaa ja saimme haastattelun toteutettua. Neljäntenä haastateltava meillä oli kätilö, joka toimi neuvolan työntekijänä myös kotikaupunkimme ulkopuolisessa kunnassa. Haastavaa oli, että saimme sovitettua haastattelut aikatauluhihimme sopivaksi. Tämä tuottikin jonkin verran vaikeuksia, kun me molemmat kävimme töissä opinnäytetyön tekemisen ohella sekä tietysti myös haastateltavien omaan aikatauluun täytyi sovittaa haastattelutehtävämme. Olemmekin kiitollisia siitä, että monien mutkien kautta saimme kuitenkin tehtyä haastattelut.

Kuten jo aikaisemmin mainitsimme, olimme työharjoittelussa lastensuojelulaitoksessa, josta saimme aiheen työmme tapaustutkimukseen. Tapaustutkimuksemme käsittelee siis lastenkodissa asumisen aikana raskaaksi

tulevan nuoren äitiyden tukemista. Kyseinen nuori on asunut suurimman osan elämästään eri lastensuojeluyksiköissä ja sairastunut pitkäaikaiseen masennukseen jo lapsena. Biologisen perheensä kanssa nuori ei ole yhteydessä ja hänen kolme vanhempaa sisarusta ja yksi nuorempi sisarus on sijoitettu lapsena eri puolille Suomea. Nuori tulee raskaaksi suunnitellusti, mutta yllättäen kaikki läheiset ja lastenkodin henkilökunnan. Raskaus herättää lähinnä negatiivisia ajatuksia lastenkodin henkilökunnassa ja muissa nuoren läheisissä. Epäilyt pärjäämisestä ja asioiden järkevästä hoitamisesta varjostavat nuoren raskautta. Nuori haluaa ehdottomasti pitää lapsen, vaikka lastenkodissa käydään keskusteluja siitä, mitä nuoren kannattaisi tehdä. Raskauden edetessä tukiverkoston avulla tehdään suunnitelma nuoren muuttamisesta joko lastenkodin tukiasuntoon tai ensi- ja turvakotiin ennen vauvan syntymistä. Nuoren tukiverkostoon kuuluvat lastensuojelulaitoksen oma-ohjaaja ja muut työntekijät, terapeutti sekä sosiaalityöntekijä.

2.2. Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksiä pohtiessamme otimme aiheeksi moniammatillisuuden merkityksen lastensuojelun asiakkaana olevan äidin elämässä. Pohdimme myös nuoren äidin kohtaamisvalmiuden moniammatillisessa yhteistyössä sekä nuoren äidin vanhemmuuden tukemisen. Pohdimme tutkimuskysymyksiä useaan kertaan ja pitkään ja ne elivät prosessin mukana. Teimme aluksi tutkimuskysymykset eri muotoon kuin mihin ne loppujen lopuksi asettuivat ja käytimme haastatteluissa tutkimuskysymysten lisäksi myös muita samaan kategoriaan kuuluvia tarkentavia kysymyksiä. Peruspohjana käytimme samoja kysymyksiä hieman muokaten jokaisessa haastattelussa. Vasta ennen kuin aloimme purkaa haastatteluja ja teoriaa opinnäytetyötä varten, muokkasimme kolme peruskysymystä oikeaan muotoon. Tutkimussuunnitelma eli tutkimuskysymysten lomassa ja muuttui pitkän prosessin aikana. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä ja suunnitelmia muutetaan olosuhteiden mukaisesti. Tutkimuksessa tapaukset nähdään ainutlaatuisina ja tutkimusta tehdessä suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 155.)

1. Mitä on nuoren lastensuojelupalveluita saavan äidin vanhemmuuden tukeminen?
2. Miten eri tahot; lastensuojelulaitos, neuvola ja päivähoido voivat tukea lastensuojelutaustaista nuorta äitiä vanhemmuudessa?
3. Miten lastensuojelulaitoksen, neuvolan ja päivähoidon moniammatillinen yhteistyö tukee vanhemmuutta?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen pohjautuviin haastattelukysymyksiin toivoimme saavamme vastauksia yleisesti nuoren äidin vanhemmuuden tukemiseen liittyen, mutta ottaen huomioon onko lastensuojelutaustalla vaikutusta mahdollisten tukien tarpeeseen. Toisen tutkimuskysymyksen tarkoitus oli selvittää, miten valitsimme eri tahot, eli lastensuojelulaitos, neuvola ja päivähoido voivat tukea nuorta äitiä vanhemmuudessa. Kolmas kysymys käsittelee moniammatillisuutta ja sen hyödyntämistä nuoren äidin vanhemmuuden tukemissa ja minkälaista yhteistyötä lastensuojelulaitos, neuvola ja päivähoido voivat toteuttaa.

2.3 Laadullinen tutkimus

Valitsimme opinnäytetyön toteutusmenetelmäksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusotteen, jonka avulla pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä ja ilmiön merkityksen tai tarkoituksen selvittämistä sekä syvemmän ja kokonaisvaltaisen käsityksen saamista. Työn tarkoitus ei ole vain selvittää ilmiötä, vaan antaa siitä tiheä kuvaus ja kiinnostava käsitteellisyys. Laadullisessa tutkimuksessa hyödynnetään tutkittavien henkilöiden tai tutkittavasta asiasta tietävien henkilöiden näkökulmia ja kokemuksia sekä niihin liittyvien ajatusten ja tunteiden analysointia. Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2005, 155-156). Lähtökohtana työssämme, kuten laadullisessa tutkimuksessa, on todellisen elämän kuvaaminen ja kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisen tutkimuksen erityispiirteenä voidaan pitää sitä, että tutkimuksen kohteena ja tutkittavana on ihminen (Varto

1992, 23-26.) ja tämä onkin syy miksi laadullisella menetelmällä saamme vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Kun tavoitteena on ilmiön kokonaisvaltainen ymmärtäminen, laadullinen tutkimusmenetelmä on toimiva selvityksen toteutukseen. Laadullinen tutkimus pyrkii antamaan yksityiskohtaisen ja syvällisen kuvan tutkittavasta aiheesta ja tämän vuoksi koimme, että tämä olisi paras tapa toteuttaa työmme. (Eskola & Suoranta 1998, 13, 19, 166; Tuomi & Sarajärvi 2009, 85-86.)

Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus tarkoittaa tutkimusta, jossa käytetään täsmällisiä ja laskennallisia menetelmiä. Siinä pyritään keräämään empiiristä eli kokemusperäistä havaintoaineistoa. Sitä tarkastelemalla tutkija pyrkii tekemään yleistyksiä keräämästään havaintoaineistosta ja halusimme mieluummin saada katsauksen yksittäisestä tapauksesta eikä yleistäminen ole siihen keino. Määrällinen tutkimusmenetelmä sopii isojen ihmisryhmiä kartoittaviin tutkimuksiin ja halusimme päinvastaista. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 135-139.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tyypillistä on, että se toteutetaan joustavasti ja suunnitelmia muutetaan olosuhteiden mukaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157). Työmme eli koko sen pitkän ajan, minkä sitä työstimme ja saavutti lopullisen suuntansa vasta kun tosissaan ryhdyimme hommiin. Suunnitelmamme ovat muuttuneet tai olemme joutuneet muuttamaan niitä huomattuamme aiheen lähtiessä rönsyilemään sivuraiteille. Työssämme ehkä haastavin osa oli rajata aihe ja pitää itse punainen lanka käsissä. Laadullisessa tutkimuksessa teoreettisen tiedon olemassa olo tutkittavasta aiheesta on tärkeää. Tarkoituksenamme oli aluksi kartoittaa teoriaa, jonka pohjalta tekisimme haastattelut. Ajattelimme kuitenkin, että pääsisimme paremmin hommaan kiinni kun tekisimme haastattelut alta pois. Jälkeenpäin katsottuna tuntuu, että olisimme menneet takapuoli edellä puuhun. Vasta teoriaan tutustuttuamme aihe aukesi meille ja olisimme voineet hyödyntää teoriaa pohjana haastatteluille. Onneksi pystyimme esittämään vielä tarkentavia kysymyksiä haastateltaville jälkikäteen.

Kvalitatiivisessa tutkimusmenetelmässä pyritään välttämään ennakko-oletuksia ja kuten meidän opinnäytetyössämme, ennakko-oletukset olivat hyvin vähäisiä, sillä

tutkimusprosessimme alkoi haastatteleamalla lastensuojelulaitoksen työntekijää, jolla ei ollut aikaisemmin kokemusta lastensuojelun asiakkaana olevasta tulevasta nuoresta äidistä. Myöskään kyseisessä lastensuojelulaitoksessa ei ole ollut aikaisemmin nuorta, joka tulee äidiksi sijoituksen aikana. Jokaisella meistä on ennakko-oletuksia asioista, mutta pyrimme pitämään omat oletuksemme pois työstä ja samalla myös ehkä yllättämään itsemme ja omat oletuksemme. Tarkoituksemme on luoda uusia näkökulmia nuorten äitien tuen tarpeesta ja lisätä tietouttamme ilmiöstä, mutta myös luoda erilaisia näkökulmia työyhteisöille kuten lastensuojelulaitoksille, lastenkodeille ja päivähoitoyksiköille tämän kaltaisessa tilanteessa.

Yleisimpiä aineiston keruumenetelmiä kvalitatiivisessa tutkimuksessa on haastattelut, kyselyt, havainnointi ja erilaisista dokumenteista kerätty tieto (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 186). Haastattelussa ihmisiltä kysytään heidän omia mielipiteitä ja kokemuksia tutkittavasta asiasta ja vastaus saadaan puhuttuna ja perusteltuna. Tarkoitus on saada kuva haastateltavan käsityksistä, tunteista ja kokemuksista tutkittavaan asiaan. Haastattelut ovat käytetyimpiä tiedonkeruumenetelmiä ja niiden käyttö on lisääntynyt huomattavasti. Haastattelu koetaan hyväksi menetelmäksi tehtäessä ihmistutkimusta, sillä silloin aineistoa kerätään ihmiseltä haastatteleamalla. Haastattelu on joustava menetelmä aineistoa kerätessä ja sitä pidetään etuna selvitetessä ihmisten toimintaa tai muuta sellaista tutkimuksella. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 34; Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 199.) Haastattelun suurimpia etuja on, että siinä voidaan vaikuttaa aineiston laajuuteen tilanteen ja tuloksen vaatimalla tavalla. Ennalta laadittuja kysymyksiä voidaan tarvittaessa tarkentaa, esittää lisäkysymyksiä sekä ohjata keskustelua valmiiksi suunniteltujen kysymyksien avulla. Haastattelun voi toteuttaa yksilö-, pari- tai ryhmähaastattelulla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 200-203.) Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2007, 201) pitävät haastatteluja hyvänä tapana tutkia vaikeita ja arkoja aiheita. Haasteena on haastattelukysymyksien onnistunut laadinta. Kysymykset eivät saa olla johdattelevia, vaan haastateltavalla tulisi olla mahdollisuus vastata näihin oman mielipiteensä mukaan. Myös haastattelutilanne voi aiheuttaa haasteita, sillä tilanteeseen voi liittyä jännitystä ja tilanne ei ole välttämättä luonteva.

Haastattelun luotettavuus saattaa myös kärsiä, koska haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 21.)

Haastattelu tutkimuksen välineenä tuntui meille luontevimmalta ja koimme, että tällä tavalla saisimme mahdollisimman paljon kattavaa tietoa haastatelluilta. Kyselylomake olisi poissulkenut mahdollisuuden vastauksista heränneiden lisäkysymysten esittämisen. Toteutimme haastattelut yksilöhaastatteluna, sillä silloin vastaaja voi vastata omin sanoin, joutumatta miettimään muiden haastateltavien mielipidettä. Yksilöhaastattelu takaa myös, ettei ole muita ihmisiä vaikuttamassa haastateltavan mielipiteisiin. Tutkimuksessa on oleellista, että tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden henkilöllisyys ei paljastu. Pyrimme olemaan kertomatta mistä kunnasta tai kaupungista haastateltavat ovat tai missä suoritimme harjoittelun, joka innoitti meitä aiheeseen. Halusimme molemmat olla mukana haastattelutilanteissa, jotta saisimme kattavasti tietoa ja toinen voisi täydentää toista. Päädyimme ensin haastattelemaan lastensuojelulaitoksen ohjaajaa. Koska halusimme opinnäytetyön liittyvän myös varhaiskasvatukseen ja päiväkotimaailmaan, valitsimme toiseksi haastattelun kohteeksi päiväkodin työntekijän sekä kolmanneksi neuvolan terveydenhoitajan ja neljänneksi neuvolan kätilön. Teemahaastattelu sopiikin tähän aiheeseen, sillä haastattelu perustuu yksilön omaan kokemukseen, jolloin vastauksia ja tuloksia ei tiedetä etukäteen, vaan ne selviävät haastattelun avulla kokemuksiin pohjaten. Suoritimme haastattelut haastateltavien työpaikoilla jo ihan käytännöllisyyden vuoksi. Täten haastateltavan täytyi nähdä mahdollisimman vähän vaivaa ja ne sujuivat mielestämme hyvin.

Haastattelujen ohella aloimme kerätä teoriaa materiaaliksi kirjoista. Tämä osoittautuikin jonkin verran hankalammaksi, sillä varsinaisesti nuorista äideistä kertovaa kirjallisuutta oli vähän ja varsinkin kun sen piti liittyä jotenkin lastensuojelun asiakkuuteen sekä varhaiskasvatukseen. Pääsimme kuitenkin alkuun etsimällä tietoa nuoruudesta, päivähoidosta, vanhemmuuden tukemisesta sekä moniammatillisuudesta ja vertailemalla ja pohjustamalla näitä haastattelujen antiin. Kyseessä onkin tapaustutkimus, jossa teoria ja käytäntö vahvistavat toisiaan pois sulkematta muita teorioita ja käytäntöjä.

Kuten mainitsimmekin, käytimme teemahaastattelua haastattelun muotona. Se on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Avoin haastattelu on vapaamuotoinen ja teemahaastattelu etenee ennakkoon mietittyjen teemojen varassa. Itse haastattelutilanteessa on kuitenkin liikkumavaraa. Ennakkoon mietityt teemat erottavat nämä kaksi haastattelumuotoa ja ne tulevat esille haastattelijan ohjaamana. Teemahaastattelu voi silti olla vapaamuotoista keskustelua, joka sisältää avoimia ja suljettuja kysymyksiä. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön tuntemuksia, kokemuksia ajatuksia sekä sanatonta kokemustietoa. Teemahaastattelun tarkoituksena on tuoda tutkittavien ääni kuuluviin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 203). Tämä tapa oli sopivin, jotta saimme kaipaamamme vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Haastattelujen aikana meillä oli mahdollista tehdä tarkentavia sekä jatkokysymyksiä, koska tilanteet olivat vapaamuotoisia ja osa henkilöistä meille ennalta tuttuja. (Hirsjärvi & Hurme 2005, 35-36.)

Työmme koostuu teemahaastatteluista ja monipuolisesta kirjallisuudesta, jotka tukivat haastatteluja. Tarkoituksena on, että teorian tieto sekä teemahaastattelut kulkevat käsi kädessä ja tukevat toisiaan. Valitsimme haastateltavat huolella ja toivoimme saavamme heiltä paljon tietoa, joka tukisi teoriaamme ja kokemaamme. Kuten jo aikaisemmin totesimme, lastensuojeluyksikön haastattelun paikaksi valikoitui luonnollisesti paikka, jossa nuoren tytön äitiys oli hyvin ajankohtainen asia. Varhaiskasvatuksen yksiköksi valikoitui paikka, jonka johtajan toinen meistä oli tavannut aikaisemmin päiväkotimaailmaan sijoittuneessa johtamis- ja organisaatioharjoittelun aikana olleessa aluekokouksessa. Kyseinen työntekijä toimii monissa eri tehtävissä, kuten Kasvatuskumppanuus-koulutuksen kouluttajana. Neuvolan työntekijät valikoituivat sattumanvaraisesti, emmekä olleet tavanneet heitä aikaisemmin.

3. KOHDERYHMÄT

3.1. Neuvola, äitiysneuvola ja lastenneuvola

Kansanterveyslaki velvoittaa kuntia huolehtimaan kunnan asukkaiden terveysneuvonnasta, terveystarkastuksista ja ehkäisyneuvonnasta sekä raskaana olevan naisen, lasta odottavan perheen ja alle kouluikäisen lapsen sekä heidän perheiden neuvolapalvelun järjestämisestä. (Kansanterveyslaki 66/1972) Neuvolatoiminnan kehittämistä ohjaa sosiaali- ja terveysministeriö ja kunnat vastaavat neuvolapalvelujen kehittämisestä. Sosiaali- ja terveysministeriön laatimat neuvolatyön tavoitteet, tehtävät ja toimintaperiaatteet perustuvat terveystieteisiin kannanottoihin, tutkimustuloksiin, käytännön kokemuksiin sekä eettisiin säädöksiin ja suosituksiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004:14, 21) Neuvolatyö on merkittävä osa suomalaisperheiden terveysalan perhejärjestelmää. Kaikille tasapuolisesti tarjotut palvelut mahdollistavat niiden käytön lähes jokaiselle raskaana olevalle ja lapsiperheille. Neuvolatyön tavoitteena on lisätä yhteyskunnallista oikeudenmukaisuutta ja kaventaa terveyseroja. (http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/terveyspalvelut/perusterveydenhuolto/neurolat, Armanto & Koistinen 2007, 20; STM opas, 16.)

Lapsiperheiden terveysalan palvelujärjestelmässä neuvolatyö on keskeisellä sijalla. Määräaikaissurannat, perheiden neuvonta ja tukeminen muodostavat neuvolatoiminnan tukirangan. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, 3) Neuvolan palveluja hyödyntävät lähes jokainen raskaana oleva nainen ja lapsiperheet. Äitiysneuvola on osa suomalaista äitiysjärjestelmää. Äitiysneuvolassa huolehditaan lasta odottavan äidin sekä perheen terveydestä ja hyvinvoinnista. Tähän kuuluu raskaana oleva nainen, sikiö ja vastasyntynyt lapsi. Neuvolassa tuetaan myös koko perhettä sekä kiinnitetään huomiota parisuhteeseen ja vanhemmuuteen. Raskaana oleva nainen ja lasta odottava perhe tulevat äitiysneuvolan asiakkaaksi noin 8-12 raskausviikolla ja asiakkuus päättyy noin 6 viikkoa lapsen syntymän jälkeen, kun äidille on tehty jälkitarkastus. Tämän jälkeen perhe siirtyy äitiysneuvolan asiakkaasta lastenneuvolan asiakkaaksi.

Suomessa perusterveydenhuollossa hoito- ja palveluketju ovat perheiden ja lasten etu. (Armanto & Koistinen 2007, 19-24.)

Äitiysneuvolassa tarkoituksena on vastata raskauden, synnytyksen ja lapsivuodeajan hoidollisiin ja tuen tarpeisiin. Neuvolakäynneillä seurataan äidin terveydentilaa ja tavoitteena on turvata raskauden normaali kulku sekä turvata koko perheen hyvinvointi. Tavoitteena on myös terveen lapsen syntymä ja vanhemmuuden vahvistuminen. Yhtenä laajana tavoitteena äitiyshuollossa on vanhempien terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja heidän auttaminen myönteisessä suhtautumisessa perhe-elämään ja perheiden asemaan yhteiskunnassa. Lindholmin (2007, 33) mukaan raskauden ja synnytyksen onnistumiseen ja vanhemmuuteen valmistautumiseen vaikuttavat monet elämään liittyvät sosiaaliset ja psykologiset tekijät. (Armanto & Koistinen 33-27; Lindholm 2007, 37.)

Äitiysneuvolapalvelut ovat vapaaehtoisia ja maksuttomia. Siihen on kuitenkin liitetty äitiysavustus ja äitiys-, isyys ja vanhempainlomaan tarvittavat todistukset ja lomiin liittyvät sosiaaliset etuudet. Käynti terveyskeskuksessa tarkastuksessa eli äitiysneuvolan tarkastus tai lääkärin vastaanotto on äitiysavustuksen saamisen edellytys. Kunnilla on velvollisuus laatia toimintaohjelma äitiys- ja lastenneuvolatoiminnalle yhteistyössä varhaiskasvatuksen, lastensuojelun ja muun sosiaalihuollon kanssa. Neuvolapalvelujen tulisi olla laadultaan valtakunnallisesti yhdenvertaisia.

(http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/terveyspalvelut/perusterveydenhuolto/neurolat, Lindholm 2007, 30.)

Äitiysneuvolassa käytettävät työmuodot ovat perhesuunnittelu, perhevalmennus, kotikäynnit, puhelinneuvonta, erilaiset konsultaatiot ja terveystarkastukset, jotka sisältävät ohjaus-, neuvonta- ja tukitoimia sekä moniammatillinen verkostotyö (Lindholm 2007, 33). Tärkeimpiä menetelmiä neuvolan asiakastyössä on keskustelun mahdollistaminen sekä mahdollisten ongelmien puheeksi ottaminen ja tunnustuksen antaminen. Vanhemmuuden vahvistaminen, isien tasavertainen huomiointi sekä varhainen puuttuminen asiakkaan terveyttä ja hyvinvointia

uhkaaviin tekijöihin luovat haasteita äitiysneuvolan työhön. (Lindholm 2007, 33–37; Armanto & Koistinen 2007, 34–36.)

Lastenneuvolassa ajatuksena on perheen voimavarojen kartoitus. Tavoitteena on lasten fyysinen, psyykkinen ja sosiaalisen terveyden ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen etenkin erityistukea tarvitsevilla perheillä, jolloin perheiden väliset terveyserot kaventuvat. Yleisenä tavoitteena on myös turvata seuraavan sukupolven terveys ja nykyistä paremmat voimavarat vanhemmille. Ensisijaisena päämääränä lastenneuvolan toiminnassa on lapsen etu ja jotta se saavutetaan, edellytyksenä on varhainen puuttuminen lapsen hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin. (Lindholm 2007, 113) Neuvolan tehtäviin kuuluu yksilö- ja perhetasolla vanhemmuuden tukeminen, rokotusohjelman toteuttaminen ja tarvittaessa jatkokon ohjaaminen. Tehtävänä myös on seurata ja tukea lapsen psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista tunne-elämän kehitystä ja tunnistaa mahdollisimman ajoissa epäsuotuisat kehityksen merkit lapsessa, perheessä ja elinympäristössä. (Armanto & Koistinen 2007, 113–114; Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, 20.)

Tärkeä osa neuvolatyötä on pyrkiä ennaltaehkäisemään ongelmia ja tämän vuoksi on kyettävä ajoissa tunnistamaan perheneuvolan apua kasvatusasioissa tarvitsevat perheet. Terveyskeskuksen tasolla tehtävänä on muun muassa lisätä tasa-arvoa kohdentamalla tukea tiedossa olevien ja tunnistettujen tarpeiden mukaisesti eniten tarvitseville perheille, varmistaa vanhempien osallistuminen neuvolapalvelujen kehittämiseen ja vanhempien riittävä vertaistuen saaminen sekä turvata perheiden saamien palvelujen jatkuvuus järjestämällä ja koordinoimalla neuvolan palvelut osana perhepalveluverkostoa. Kunnan ja yhteiskunnan tasolla neuvolapalveluiden tehtäviä on tukea kunnan lapsiperheiden palveluita ja perheitä koskevaa suunnittelua ja päätöksentekoa sekä tarvittaessa vaikuttaa niihin seuraamalla yhteisön ja ympäristön turvallisuutta, lapsi- ja perhemyönteisyyttä sekä eri tekijöiden vaikutusta perheiden terveyteen. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, 21–22.)

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta, sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta ohjaa toimintaamme.

Haastateltu 3. Neuvolan terveydenhoitaja

Neuvolatoiminnan määrittävät valtionneuvoston asetukset. Näihin asetuksiin liittyvät myös vanhemmuuden tukemisen toteuttamisen lähtökohdat neuvolatoiminnassa. Asetukset tuovat säännöt ja tavoitteet. Äitiys- ja lastenneuvola seuraa äitien ja lasten hyvinvointia, mutta nykyään kiinnitetään enemmän huomiota myös koko perheen hyvinvointiin. Haastateltu 3. terveydenhoitaja, kertoi uusien asetuksien mukana tulleen laajat terveystarkastukset äitiys- ja lastenneuvolaan sekä kouluterveydenhuoltoon. Laajoissa terveystarkastuksissa mietitään koko perheen hyvinvointia, elämäntilannetta ja tapoja sekä lapsen kehitystä, terveydentilaa ja hyvinvointia. Tarkoitus on paneutua mahdollisimman laajasti perheen tilanteeseen. Laajaan terveystarkastukseen osallistuu lääkäri ja kättilö tai terveydenhoitaja yhteistyössä. Mielestämme on hyvä, että myös valtion asetukset antavat ohjeen tukea ja tarkastella koko perheen tilannetta, jolloin otetaan huomioon lapsen ja äidin lisäksi myös isä ja muut mahdolliset lapset. Tällöin saadaan paremmin kokonaiskuvaa ja mahdollisia perheen tarvitsemia tukitoimia voidaan kohdentaa paremmin.

3.2 Päivähoito

Päivähoito on yksi yhteiskunnan lapsiperheille tarjoamista sosiaali- ja terveyshuollon tuki- ja palvelujärjestelmistä. Lasten päivähoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona tai jonain muuna päivähoitotoimintana. Päivähoito voi olla joko yksityistä tai kunnallista päivähoitoa. Päivähoitoa lapsille tarjoavat muun muassa kaupungit, kunnat, seurakunnat tai järjestöt. Kunnat ovat velvoitettuja järjestämään alle kouluikäiselle lapselle hoitopaikan sekä 6-vuotiaalle maksutonta esiopetusta, joko päivähoidon tai koulun yhteydessä. Lapsiperheille päivähoito on myös sosiaalipalvelu, joka mahdollista muun muassa vanhempien työssäkäynnin sekä opiskelemisen. Päivähoito tulisi järjestää niin että se tarjoaa lapsen kasvatukselle ja hoidolle sopivan paikan sekä jatkuvan hoidon vuorokauden aikana, kun sitä tarvitaan. (Kemppinen & Rouvinen-Kemppinen 2004; Laki lasten päivähoidosta 1973/36: 1§, 2§; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15.) Subjektiiivisen

oikeuden myötä perheillä on valta käyttää päivähoitoa oman arviointinsa mukaan. Lapsille on taattu mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen ja vanhemmilla on oikeus saada tukea kasvatustehtävälleen. (Kaskela & Kekkonen 2007, 20.)

Kyllä se tulee yleensä ihan tarpeeseen, jos päivähoitoon tuodaan. Ei yleensä syyttä. Sosiaalisia syitä, jos ei muuten ole töiden tai sellaisten takia tarve tuoda.

Haastateltu 2. Päiväkodin lastentarhanopettaja

Päivähoito koetaan päiväkodissa tärkeänä osana lapsiperheiden tukemista. Haastateltu 2, lastentarhanopettaja kokee, että lapsia ei juuri ilmoiteta päivähoitoon ilman syytä. Suurin osa vanhemmista on työssäkäyviä ja tarvitsevat päiväksi hoitopaikan lapselleen. Subjekttiivisen oikeuden myötä vanhemmat voivat itse vaikuttaa lapsen päivähoitoon ja päivähoidossa on jonkin verran lapsia, vaikka vanhemmat olisivat kotona. Uskomme, että lapselle tärkeintä on saada olla vanhempiensa kanssa ja tuntea olonsa turvalliseksi kotonaan. Jos vanhemmat eivät kykene hoitamaan lastaan kotona ollessaan, on tärkeää, että lapsen olot voidaan turvata päivähoidon avulla. Päivähoito voi antaa vanhemmille tukea lapsen varhaiskasvatuksessa ja hyvinvoinnissa.

Kunnan tehtäviin kuuluu huolehtia siitä, että lasten päivähoitoa on saatavissa kunnissa kunnan järjestämänä tai valvomana. Päivähoidon laajuus ja toimintamuodot määräytyvät kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuspalveluja voivat tuottaa myös seurakunnat, järjestöt ja yksityiset palveluntuottajat. Vajaa puolet alle kuusivuotiaista lapsista kuuluu kuntien järjestämän päivähoidon piiriin. (http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/.)

Varhaiskasvatuksen arvopohja kytkeytyy ajatukseen, että lapsella on oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Sen lähtökohtana on vaatimus lapsilähtöisyydestä. Lapsilähtöinen varhaiskasvatus perustuu kasvatuksen tarkastelemiseen lapsen kautta, lapsen kasvutapahtumana, eikä aikuisen kasvattamisen strategiana. Varhaiskasvatuksen tärkeimpiä tavoitteita on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tähän kulminoituu

koko päivähoito. Hyvinvointia varhaiskasvatuksessa edistävät esimerkiksi lapsen toimintakyvyn sekä terveyden vaaliminen, lapsen perustarpeista huolehtiminen, turvallisten ihmissuhteiden luominen ja arvostetuksi tuleminen. Lapsi tulee kohdata hänen yksilöllisten tarpeiden, persoonallisuuden ja perhekulttuurin mukaisesti. Päivähoidon tavoitteena on muun muassa tukea perheitä kasvatustehtävissä ja yhdessä perheen kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Omalta osaltaan päivähoito tulee tarjota lapselle turvalliset, lämpimät ja jatkuvat ihmissuhteet. Myös monipuolinen toiminta, joka tukee lapsen kehitystä sekä suotuisa kasvuympäristö, jossa on otettu lapsen lähtökohdat huomioon ovat tärkeitä osa-alueita. Yhdessä kasvattajat kunnioittavat lapsen, lasten vanhempien ja toistensa mielipiteitä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 13, 15-16; Laki lasten päivähoitosta 1973/36: 2a§; Viittala, 2006, 13-14; Häkkä, Kuokkanen & Virolainen 2006, 27.)

Perustehtäviin päivähoitossa lukeutuu vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö, verkostotyö ja lastensuojelun tukitoimi. Yhteistyö vanhempien kanssa sisältää kaiken vuorovaikutuksesta toimintaan vanhempien kanssa. Vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi. Verkostotyö päivähoitossa on oleellinen osa lapsen kehitykselle eteenkin ongelmatilanteissa. Yleisimpiä päivähoitoon yhteistyökumppaneita ovat sosiaalityö, lastensuojelu, neuvolat, perheneuvolat, erilaiset terapeutit, koulupsykologit, alkuopetuksen opettajat ja erityisopettajat. Tärkeää on, että perheet saavat asiantuntevaa apua sekä palvelua osaavilta ammattilaisilta. Yhdessä kasvattajat kunnioittavat lapsen, lasten vanhempien ja toistensa mielipiteitä. (Koivunen 2009, 13-16; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15.)

3.3 Lastensuojelu

Lastensuojelulain (417/2007 1§) mukaan lastensuojelun tavoitteena on turvata lapsen ja nuoren oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapseksi määritellään alle 18-vuotias ja nuoreksi 18-20-vuotias (Lastensuojelulaki 417/2007 6§). Lapselle tulee turvata tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja

toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä (Lapsenhuoltolaki 361/1983 1§). Lapsenhuoltolaissa (361/1983 1§) sanotaan, että lapselle tulee turvata hyvä hoito, kasvatus sekä lapsen kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on myös pyrittävä takaamaan turvallinen sekä virikkeitä antava kasvuympäristö ja lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus (Lapsenhuoltolaki 361/1983 1§). Kaikissa viranomaistoiminnoissa korostuu lapsen edun huomioiminen. Lapsen oikeuksia on säädetty Suomen perustuslaissa, mutta myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, jonka Suomi on ratifioinut 1991 ja saattanut sen lain tasolle, joten se velvoittaa viranomaisia samalla tavalla kuin muukin lainsäädäntö. (Taskinen, 2010, 14) Sopimuksella pyritään turvaamaan syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehitykseen sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen. Nämä sopimusten mukaiset oikeudet pyritään toteuttamaan edistämällä lasten hyvinvointia, kehittämällä palveluja kasvatuksen tukemiseksi sekä toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Näin ollen lastensuojelu ei toteudu pelkästään lastensuojelutoimenpiteiden puitteissa. (Aaltonen 2011, 61-62; Puonti, Saarnio & Hujala 2005, 3; Taskinen 2010, 19; <http://www.unicef.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus>.)

Lastensuojelua on vaikea määritellä yksinkertaisesti, koska laaja-alaisuudessaan se ulottuu lapsen kasvuolojen kehittamisestä huostaanottoon. Yleisellä tasolla määriteltynä lastensuojelu on lapsen hyvinvoinnin sekä oikeuksien edistämistä että turvaamista. Lapsen kehityksen ja terveyden turvaaminen ja niitä vaarantavien tekijöiden poistaminen on olennaisinta. (Bardy 2009, 11-16.) Lastensuojelu tarkoittaa myös kaikkea sitä toimintaa ja työtä, jota tehdään lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa heidän hyvinvointinsa edistämiseksi (Paavilainen & Pösö 2003, 137). Lähtökohtana lastensuojelussa on lapsen ja nuoren etu. Lapsen kohdalla huomioidaan hänen ikänsä, kehitystasonsa ja sen hetkinen elämäntilanne. Ratkaisuilla, joita tehdään lastensuojelussa, on edistettävä lapsen ja nuoren suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Näin ollen eri lastensuojelun vaihtoehtojen kohdalla on arvioitava kuinka hyvin ne toteuttavat lapsen ja nuoren etuja. (Taskinen 2010, 25.)

Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Heidän tulee turvata lapselle jo edellä mainitut tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin kuten se on laissa säädetty. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävissään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin (Lapsenhuoltolaki 361/1983 2§). Lastensuojelun on myös tuettava vanhempia, huoltajia sekä muita lapsen kasvatuksesta ja huolenpidossa järjestämällä heille tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Lapsi voidaan myös tarvittaessa sijoittaa kodin ulkopuolelle tai voidaan ryhtyä muihin toimenpiteisiin lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämiseksi. Lastensuojelussa kaikki tarvittavat toimenpiteet on pyrittävä tekemään mahdollisimman hienovaraisesti. Toimenpiteitä valmistellaan yhteistyössä lapsen tai nuoren perheen tai huoltajan kanssa. (Lapsenhuoltolaki 361/1983 2§, 4§; Taskinen 2010, 25; Kangas 2004, 105.)

Lastensuojelun perustehtävänä on turvata lapsen oikeus arvokkaaseen elämään ja turvallisiin ihmissuhteisiin. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu pyrkii turvaamaan lapselle mahdollisuuden olla lapsi, ilman aikuisiän tuomaa vastuuta ja taakkoja (Taskinen 2010, 12). Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun muotoja ovat: lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma, avohuollontukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto. Käytettävät keinot riippuvat perheiden tilanteista ja voimavaroista. Lastensuojelun lisäksi kunnan tulee järjestää ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (Taskinen 2010 22-23; Kangas 2004, 106.)

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muullakaan tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. (Kangas 2004, 105; Lapsenhuoltolaki 361/1983 1§.)

Uusi lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Painopiste uudessa laissa on lapsen edun huomioon ottaminen ja turvaaminen viranomaisten kaikissa toimenpiteissä sekä turvata lapsen ja hänen perheensä tarvitsemat tukitoimet ja

palvelut. Uusi laki edellyttää laaja-alaista ja suunnitelmallista lasten ja perheiden ongelmia ehkäisevää toimintaa lastensuojelun ohella sosiaalitoimen muilla sektoreilla, esimerkiksi päivähoidossa sekä kunnan muilla toimialoilla kuten opetustoimessa. Laissa on myös muutettu määräyksiä siten, että sijaishuollon tai sijaishoidon päättymisen jälkeen kunnan on järjestettävä jälkihuolto myös avohuollon tukitoimena vihintään kuusi kuukautta kestäneen ja lapseen yksin kohdistuneen sijoituksen päättymisen jälkeen (Lastensuojelulaki 88/2010 3a§). Moniammatillisuutta tuetaan myös muun muassa velvoittamalla kunnat perustamaan lastensuojelullisissa asioissa asiantuntijoista koostuvan ryhmän, jotta viranomaisten yhteistyö parantuisi ja lastensuojelutyön suunnitelmallisuus korostuisi. Lakiin on lisätty uutena sisältönä 1.3.2010 voimaan tullut ehkäisevän lastensuojelun pykälä (Lastensuojelulaki 88/2010 3a§). Taskisen (2010, 7, 9-10) mukaan tavoitteena on lastensuojelullisten toimenpiteiden panopisteen siirto ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukemiseen ja avohuoltoon.

Muita lakiuudistuksia on muun muassa nykyistä tarkemmat ohjeet menettelytavoista lastensuojeluasioissa. Lastensuojelutarpeen selvitykselle on nyt asetettu aikaraja ja lapsen osallisuutta pyritään vahvistamaan lastensuojeluasioissa. Uuden lastensuojelulain mukaan lapselle on viiveettä järjestettävä kiireellisenä pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseen liittyvät tutkimukset. (Lastensuojelulaki 88/2010.)

Lastensuojelun ehkäisevä työ on haasteellista, koska kaikkia ihmiselle haitallisia tekijöitä ei voida eikä ole tarkoituksellistakaan poistaa (Törrönen & Vornanen 2004, 154). Lastensuojelulain (2010/88 3a§) mukaan ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Lastensuojelun lisäksi kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaan. Se on erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muissa sosiaali- ja terveyshuollossa. Kuntia veloitetaan huolehtimaan, että ehkäisevää lastensuojelua sekä lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan (Lastensuojelulaki 417/2007

11§; Lastensuojelulaki 88/2010 3a§; [http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/.](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/))

Uusi lastensuojelulaki määrittelee ehkäisevän lastensuojelun suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi lastensuojelun toimintamuodoksi. Uuden lain myötä ehkäisevän työn asema vahvistuu ja laissa (Lastensuojelulaki 417/2007 12§) määrätäänkin kunnat laatimaan suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Sen tulee kattaa laajasti lasten ja nuorten sekä perheiden hyvinvointiin liittyvät palvelut. (Törrönen & Vornanen 2004, 158.)

Ehkäisevän lastensuojelun avulla voidaan vähentää varsinaisen lastensuojelun tarvetta. Ihanteellista olisi huomata ongelmat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jolloin varhainen tuki perheille voitaisiin tarjota peruspalvelujen avulla. Törrösen ja Vornasen (2004, 162-165) mukaan ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on ylläpitää sekä lisätä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia ja vähentää riskejä. Työn tavoitteena ja tarkoituksena on ylläpitää hyvinvointia kun taas korjaava työ poistaa jo olemassa olevia ongelmia ja ehkäisee niiden kehittymistä. Jokaisen lapsen ja nuoren tilanne on yksilöllinen ja muuttuva ja tämän takia ehkäisevän ja korjaavan lastensuojelun toimien välinen raja ei voi olla joustamaton. Kaikki yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja yksilöllinen toiminta, jolla edistetään lasten hyvinvointia ja ehkäistään lasten pahoinvointia, on ehkäisevää työtä (http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/.)

Ehkäisevän lastensuojelun tavoitteena on myös toteuttaa lasten oikeuksien sopimuksen periaatteita. Lasten ja nuorten parissa toimivilla, kuten lastentarhanopettajilla ja opettajilla, on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, silloin kun havaitsee tai saa tietää sellaisia seikkoja, joiden vuoksi lapsen lastensuojelun tarve on selvitettävä. Ehkäisevän lastensuojelun palveluissa on tärkeää kirjata perheen sekä lapsen kanssa tehtyä työtä asiakirjoihin. (Törrönen & Vornanen 2004, 155, 165; [http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/.](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/))

Ehkäisevällä työllä voidaan lisätä lasten hyvinvointia suojaavia rakenteita ja vähentää lasten haavoittuvuutta erilaisten hyvinvointia uhkaavien riskitekijöiden suhteen

([http://www.sosiaaliportti.fi/fi-](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/)

[FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/)). Riskien

poistamisen lisäksi olisi tärkeää rakentaa suotuisaa elinympäristöä perheille ja lapsille. Jokaisen lapsen ja nuoren tilanne on yksilöllinen ja muuttuva ja tämän takia ehkäisevän ja korjaavan lastensuojelun toimien välinen raja ei voi olla joustamaton. Eri tahot toteuttavat ehkäisevää työtä. Sitä tehdään muun muassa lastenneuvolassa, päivähoidossa, koulussa ja harrastustoiminnassa. Ehkäisevä työ toteutetaan moniammatillisesti eri sektoreiden yhteistyönä puuttumalla mahdollisimman varhain asioihin, vanhempia tukemalla lapsen kasvatuksessa ja kaikessa toiminnassa lapsen edun huomioimalla. Palvelujen saatavuudessa on alueellisia eroja ja nämä tulisi ratkaista, jotta jokaisella lapsella ja perheellä olisi mahdollisuus samanvertaiseen tukeen ja osallisuuteen lastensuojelussa. Moniammatillinen sekä rajoja ylittävä yhteistyö eri hallinnonalojen ja sektorien välillä on välttämätöntä, jotta ennalta ehkäisevä lastensuojelutyö palvelisi parhaiten perheen etua.

([http://www.sosiaaliportti.fi/fi-](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/)

[FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/).)

4. NUORUUDEN, NUOREN ÄITIYDEN JA VANHEMMUUDEN KÄSITTEET

4.1 Nuoruus

Ikä kautena nuoruus on vaihe, jota on vaikea määritellä. Nuorisolain mukaan nuorella tarkoitetaan alle 29-vuotiasta. Alaikärajaa ei ole, sen piiriin kuuluvat syntymästä alkaen, kunnes täyttää 29 vuotta (Nuorisolaki 2§). Lastensuojelulaissa alle 18-vuotias on lapsi ja nuori 18-20-vuotias (Lastensuojelulaki 6§). Meidän yhteiskunnassamme alle 18-vuotias on alaikäinen, jolla ei ole samoja oikeuksia eikä velvollisuuksia kuin täysi-ikäisellä. Nuoruudella tarkoitetaan ikävuosia 12-22 ja se voidaan jakaa kolmeen eri osaan: varhaisnuoruuteen, joka alkaa puberteetin alkamisesta, varsinaiseen nuoruuteen, johon kuuluu ikävuodet 15-17 sekä jälkinuoruuteen, ikävuodet 18-22. (Aalberg & Siimes 2007, 67-70) Nuoruuden loppua on myös sijoitettu milloin 21:n ja milloin 24:n vuoden ikään. Kronologinen ikä ei yksinään määrittele nuoruutta tai lapsuutta, sillä jokaisella yksilöllä psyykkiset, fyysiset ja sosiaaliset muutokset tapahtuvat eri nopeudella. Se vain ohjaa kehitystä nuoruudessa, mutta nuori itse ohjaa kehitystään omilla valinnoillaan ja päätöksillään. (Turunen 2005, 117-120; Nurmiraanta, Leppämäki & Horppu 2009, 76-77; Aaltonen 2011, 19.)

Nuoruusiällä ymmärretään lapsuuden ja aikuisuuden väliin ajoittuvaa fyysistä ja psyykkistä kasvua. Psyykkisten sekä fyysisten muutosten myötä nuoren täytyy määritellä itsensä uudelleen. Nuoruutta pidetään yksilön elämänkulussa tärkeänä kehitysvaiheena, jolloin vähitellen irrottaudutaan lapsuudesta ja aletaan siirtyä aikuisuutta kohti. Hän ei ole enää lapsi, muttei myöskään aikuinen. Nuoruudella on omat erilaiset kehitystehtävänsä kuin aikuisuudella tai lapsuudella. (Aalberg & Siimes 2007, 15, 68, Turunen 2005, 114-116.)

Biologisten ja fyysisten muutosten lisäksi nuoruudessa tapahtuu psyykkisiä muutoksia. Nuoren etsiessä omaa identiteettiään hän haluaa selvittää itselleen, kuka hän on, mitä hän ajattelee, mitä haluaa ja toivoo elämältä. Nuoren minäkuva myös monipuolistuu. Hän kykenee näkemään, millainen hän on fyysisesti, psyykkisesti, sosiaalisesti, emotionaalisesti sekä kognitiivisesti. Nuori tiedostaa

itsensä seksuaalisena olentona, naisena tai miehenä, yhteiskunnan jäsenenä ja aloittaa itsenäisen elämän. Nuori etsii omaa minuuttaan, joka vähitellen muodostuu omaksi identiteetiksi. Identiteetin muodostuminen on koko elämän jatkuva prosessi. (Aalberg & Siimes 2007, 67.) Onnistumiset ja nuoruudelle asetetuista haasteista selviäminen vahvistavat myönteistä minäkuvaa ja myönteistä identiteettiä. Nuoruusiän kriiseistä selviytymiseen vaikuttaa paljon se, miten on selvinnyt aikaisempien aikakausien kriiseistä. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 77-80.)

Nuori elää vaihetta, jolloin etsitään minäkuvaa, itsenäistytään, opiskellaan ammattiin ja kasvetaan täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Nuoruuteen kuuluu myös muutosten hyväksyminen, irrottautuminen vanhemmista, molempiin sukupuoliin kohdistuvat toverisuhteet ja oman sukupuoli-identiteetin muodostaminen. Haasteet ovat suuria ja hämmästyttävät nuorta. Omaa minää koskevan kriisin lisäksi aikakauteen kuuluvat myös ihmissuhdekriisit. Koulun, kavereiden sekä vanhempien merkitys on suuri. Nuori alkaa suunnitella omaa tulevaisuuttaan. Varhaisaikuisuuden kehityshaasteisiin kuuluu seksuaalisuhteiden vakiintuminen, perhe-elämään valmistautuminen, opiskelu, työ ja taloudellisen vastuun sekä maailman kuvan muodostuminen. Nuoruuden kehityskriisit vaativat isoa henkistä kyvykkyyttä ja kestävyyttä. Onnistuessa nämä ovat ihmisen kasvun lähteitä mutta ne voivat olla myös vaaraksi mielenterveydelle negatiivisissa tapauksissa. Muutokset vaativat psyykkisiä ponnistuksia ja pahimmassa tapauksessa ne herkästi laukaisevat psyykkisen häiriön tai tuovat sen pintaan. (Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Timonen 2010, 78-81; Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 77-80.)

4.2 Nuoren äitiys

Raskaus on yksi tärkeimmistä ja suurimmista muutosvaiheista naisen elämässä. Muutosvaiheissa nainen muuttaa omaa identiteettiään uusilla ajatuksilla ja arvoilla. Ensimmäisen raskaus ja lapsen syntymä voi olla dramaattinen, jännittävä ja iloinen käännekohta, jolloin alkaa uusi elämänvaihe. Raskauden aikana nainen valmistautuu tähän tulevaa muutokseen. Raskaus vaatii naiselta henkisiä

valmiuksia, monenlaisia tuntemuksia ja prosesseja, jotta ne muodostuisivat luonnolliseksi osaksi naisen tulevaa elämää ja äitiyttä. (Brodén 2006, 23; Juusola 2009, 129.) Äitiys aiheuttaa naisessa kehitysprosesseja, joihin liittyy sekä kielteisiä että myönteisiä tunteita suhteessa lapseen, naisen muuttuviin rooleihin sekä naisen omaan muuttuvaan identiteettiin. Äiti-identiteetin rakentamiseen kuuluu lähes poikkeuksetta ristiriitaisia tunteita. Identiteetti muuttuu lapsettoman identiteetistä äidin identiteettiin ja samalla suhde omaan äitiin kokee muutoksia. Odottajan omalla äitisuhteella ja raskauden aikana tapahtuvilla muutoksilla on suuri merkitys siihen miten äiti tulee omaa lastaan kohtaan käyttäytymään. (Armanto & Koistinen 2007, 321; Janhunen & Saloheimo 30-32.) Raskausaika voi olla naiselle täynnä ristiriitaisia tunteita. Hän voi olla ylpeä ja onnellinen tilastaan, mutta samalla peloissaan. Tuleva äiti käy läpi kuinka hän selviää lapsen hoidosta ja kasvatuksesta, kuinka pärjää taloudellisesti, minkälainen suhde lapsen isään on ja onko vauva terve. Äidinrakkaus on yleensä itsestäänselvyys, mutta moni äiti voi kokea syyllisyyttä ja vähintäänkin hämmennystä mikäli mielikuva ja todellisuus eivät heti lapsen synnyttyä kohtaakaan. (Juusola 2009, 129; Janhunen & Saloheimo 30-32.)

Tytöllä oli vaihe, että se ihannoi niitä vanhempia, niiden elämäntyylejä. Perheessä käytettiin päihteitä ja huumeita. Okei, sen seurauksena kaikki lapset on huostaan otettu.

Haastateltu 1. Lastensuojelulaitoksen työntekijä

Tapausesimerkkimme nuori äiti ei ole ollut yhteydessä biologisiin vanhempiinsa vuosiin. Hänelle ei ole muodostunut tervettä äitimallia omasta kokemuksestaan, mutta silti äitisuhteen merkitys on havaittavissa. Jossain vaiheessa raskautta nuori ihannoi vanhempiensa elämäntyylejä, silläkin uhalla, että lapset ovat huostaan otettuja ja perhe hajonnut. Me näemme, että ihannointi liittyy uhmaan sitä kohtaan, ettei nuori ole saanut oikeanlaista esimerkkiä vanhemmuudesta. Haastateltavan lastensuojelulaitoksen työntekijän mukaan vanhempien ihannointivaihe oli kuitenkin ohimenevää. Nuori oli asunut jo pitkään kyseisessä lastensuojelulaitoksessa ja hänellä on takana pitkä monivuotinen suhde omaohjaajaansa. Työharjoittelumme aikana kuitenkin havaitsimme, että suhde omaohjaajan kanssa oli läheinen ja ehkä näin nuori sai kuitenkin jollakin tapaa

kuvaa äitiydestä. Omaohjaaja on myös äiti ja tätä kautta hän on pyrkinyt antamaan nuorelle kuvaa oikeanlaisesta äitiydestä.

Nuoren raskaus ja äitiys herättävät herkästi voimakkaita tunteita ulkopuolisissa henkilöissä. On kauhistelua, sääliä, epäuskoa sekä epäluottamusta nuoren selviytymiseen lapsen kasvattamisessa ja vanhemmuudesta. Usein nuorten raskaudet ovat suunnittelemattomia ja helposti sorrutaan puhumaan kielteiseltä kuulostavilta vahinkoraskauksista, vaikka äidiksi tuleminen olisi nuorelle toivottu ja mieluisa asia. Suomessa nuorten äitiyttä ei pidetä sosiaalisena ongelmana kuten esimerkiksi Yhdysvalloissa tai Britanniassa (Hirvonen 2000, 17). Mediassa nuorten raskauteen ja äitiyteen suhtaudutaan yleensä negatiivisesti. Nuori on ”väärän” ikäinen ja siihen oletetaan liittyvän yksilöllisiä ja sosiaalisia ongelmia. Äitiyden oletetaan ja ajatellaan vaarantavan sekä vanhemman että lapsen kehityksen ja myöhemmän elämänkulun. Nuori äiti koetaan helposti haavoittuvana ja tukea tarvitsevana, eikä ole poissuljettua, että nuori on itse jäänyt vaille hyvää vanhemmuutta. Yhteiskunnassamme nuoriin äiteihin kohdistuu paljon ennakkoluuloja. Näihin kuuluu muun muassa oletukset yksinhuoltajuudesta, koulutuksen kesken jäännistä ja sosiaalituen varaan jääminen. Aikuisuutta määrittää usein itsenäisyyden, riippumattomuuden ja vastuullisuuden kaltaiset piirteet, nuoruutta taas näiden puute, epävarmuus ja irrallisuus. Äitiys voi toimia kuitenkin joustavana välivaiheena vanhan ja uuden, nuoruuden ja aikuisuuden välillä ja tällä tavalla nuoruudesta voi tulla hyvän äitiyden resurssi. (Niemelä & Kelhä 2005, 20-21; Cantell 2007, 174.)

Tapausesimerkkimme nuoren äidin kohdalla lastensuojelulaitoksessa mietittiin miten tulevaisuus etenee raskauden tultua ilmi. Kun nuori teki päätöksen lapsen pitämisestä, piti läheisten ja ammattilaisten sopeutua asiaan ja lähteä etenemään päivä kerrallaan –asenteella. Tilanne herätti voimakkaita mielipiteitä, mutta kun päätös oli nuoren, oli läheisten ja henkilökunnan tehtävänä tukea nuorta äitiydessä.

Nyky-yhteiskunnassa on tavallista, että nuoruutta pidennetään. Tälle ominaista on muun muassa pitkät opiskeluajat, myöhäinen siirtyminen työelämään sekä avioliiton solmiminen ja lasten hankkiminen myöhemmin. Vuonna 2010

synnyttäneiden keski-ikä oli 30,1 vuotta (Stakesin tilastoraportti synnyttäneistä, 2011). Varhainen äitiys on pitkälti vastakohta tälle. Monesti lapsi on saatu kesken opintojen tai ilman peruskoulun jälkeisiä opintoja, ilman vakituista työsuhdetta, omaisuutta tai vakituista parisuhdetta. Nuoruuden katsotaan myös usein olevan riskialtista aikaa väärille valinnoille ja syrjäytymiselle. Stereotyyppisten käsitysten mukaan nuoren äidin nuoruus on jäänyt lyhyeksi tai ”menetetty”. Ajatukset perustuvat käsitykseen normaalinuoruuteen. Ennemminkin pidentyneestä nuoruudesta, noin 30-vuotiaaksi kestävästä ”vapaasta ajanjaksosta” on tullut normi, joka nähdään hyvän vanhemmuuden ja yksilön kehityksen kannalta tärkeänä edellytyksenä. Paineet onnistua henkilökohtaisessa elämässä ja vanhempana ovat lisääntyneet yhteiskunnassamme. Vanhemmuuteen kohdistuvat vaatimukset ovat kasvaneet ja se nähdään helposti suorituksena. Viime vuosina alle 20-vuotiaana synnyttäneiden määrä on vähentynyt tasaisesti. (Niemelä & Kelhä 2005, 22, 25.)

Synnyttäjät, synnytykset / Föderskor, förlossningar / Parturients, deliveries		2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Synnyttäjät / Föderskor / Parturients	N	54 697	56 878	58 158	58 025	58 925	59 918	60 421
Keski-ikä, kaikki / Medelålder, alla / Mean age, all		29,9	30,0	30,0	30,0	30,1	30,1	30,1
ensisynnyttäjät / förstföderskor / primiparas		27,6	27,8	27,9	28,0	28,1	28,1	28,2
Alle 20 v. / Under 20 år / Under 20 years	%	3,3	2,9	2,6	2,5	2,4	2,4	2,3
Yli 35 v. / Över 35 år / 35 years and over	%	19,2	19,4	18,7	18,5	18,1	17,8	18,0

Kuva 1. Synnyttäneiden määrä viime vuosina. Tilastoraportti 2011, Stakes

Kun otetaan huomioon nuoren oma elämäntilanne ja hänen kronologinen ikänsä, päätöksen teko lapsen pitämisestä tai luopumisesta ei ole helppoa. Päätöksellä on pitkälle nuoren elämään vaikuttavat seurauksensa ja hänen on selvittävä elämässään sen kanssa. Puhuttaessa nuoren raskaudesta ja synnytyksestä, pidetään kronologista alhaista ikää riskitekijänä niin lääketieteen kuin yhteiskunnan näkökulmasta. Valmius äitiyteen on riippuvainen nuoren omasta kokemuksesta ja hänen kyvystään kantaa ja ottaa vastuuta. (Hirvonen 2000, 34.)

Raskaus voi mutkistaa ja vaikeuttaa nuoren naisen psyykkistä kehitystä. Nuori saattaa altistua raskauden aikana herkimmin erilaisille psyykkisille kriiseille sekä ongelmille. Näistä voi olla vaikea selviytyä johtuen nuoren omista, vielä

keskeneräisistä kehitystehtävistä. Nuori joutuu sovittamaan omat keskeneräiset kehitystehtävänsä vielä raskauden vaatimiin kehitystehtäviin ja työstää niitä. Hän joutuu samanaikaisesti kasvamaan aikuiseksi kuin äidiksikin. Kahden kehityskriisin yhteensovittaminen on haastavaa, muttei mahdotonta. Nuori äiti on alttiimpi psykososiaalisille ongelmille, koska hänellä on vähän valmiuksia ja kykyjä käsitellä muuttunutta elämäntilannettaan. Äitiys voi kuitenkin toimia positiivisena käännekohtana sekä uutena mahdollisuutena nuoren elämässä, vaikka muu osa elämää olisikin asettumatonta. (Hirvonen 2000, 34, Niemelä & Kelhä 2005, 27-28; Cantell 2007, 174.)

Raskaus nuorelle ei ole pelkästään psyykkinen tai fyysinen riski, se on myös sosiaalinen riski. Nuoren raskauden vaikutukset voivat ulottua useampaan sukupolveen sekä muuttaa nuoren omien vanhempien elämänkulkua, etenkin jos he jakavat vastuun lapsen kasvatuksesta nuoren kanssa. Yksi suurimpia riskitekijöitä on nuoren äidin muita heikompi sosiaalinen asema ja riippuvuus vanhemmistaan. Sosiaaliseen asemaan liittyvät myös aiemmin mainitut köyhyys, heikko koulutus ja naimattomuus. Nämä vaikuttavat osaltaan nuoren valmiuksiin jaksaa ja selvitä vanhempana (Hirvonen 2000, 34.) Nuorilla voi olla vakiintumaton parisuhde tai osa voi olla alusta alkaen yksin. Osalla äideistä ei ole asuntoa ja he asuvatkin vanhempiensa luona. Lasten hankkimisen lykkääminen voidaan yhdistää materialismiin ja uran asettamiseen perheen edelle. Hyvä vanhemmuus ei kuitenkaan synny elintason myötä. Nuori äiti joutuu uskaltautumaan ottamaan vastuun perheestään ilman vuosien ennakkoon valmistautumista. Jotkut voivat ajatella, että nuoret äidit jaksavat fyysisesti paremmin ja ymmärtävät henkisesti paremmin murrosikäistä lastaan. On nuoria äitejä, joilla on elämän puitteet kohdillaan, huolimatta nuoresta iästä. Onkin tärkeää nähdä jokaisen nuoren äidin yksilöllinen elämäntilanne. (Niemelä & Kelhä 2005, 25; Hirvonen 2000, 34; Lapsi ja nuorisotyön kehittämisohjelma 2007, 41-24; Cantell 2007, 175.)

Nuorelle olis hyvä saada jakaa kokemuksia ja vahvistaa vertaistuen avulla äitiyttä. Olis hienoa jos neuvolat voisi auttaa nuoria löytämään toisiaan jo raskausaikana. Nuorille äideille omia vertaistukiryhmiä, jossa vois puida äitiyttä, vauvanhoitoa, seurustelua ja ihan vaan rupertella toisen nuoren äidin kanssa.

Haastateltava 4. Neuvolan kätilö

Sillä on nyt kaveri joka on raskaana, pari viikkoa jäljessä. – Semmonen ajatus olis, että ensikodilla on nuorten äitien ryhmä, jossa se kävisi vauvan kanssa. Ettei sitten ihan yksin olis.

Haastateltava 1. Lastensuojelulaitoksen työntekijä

Nuorilla äideillä ei välttämättä ole sosiaalista verkostoa, jonka kautta voi jakaa kokemuksiaan. Nuorten äitien kanssa on tärkeää puhua samoista asioista kuin muidenkin äitien. Pohdimme, että nuorten äitien tukemisessa tulisi huomioida, että nuori tietäisi erilaisten palveluiden olemassaolon sekä mahdollisuuden avun saantiin. Harvoin nuori haluaa tulla kohdelluksi eri tavalla ikänsä vuoksi. Heitä tulisi kohdella tasavertaisesti muiden äitien kanssa. Ammattilaisten tulisi kuitenkin nähdä ne erityistarpeet, joita nuoren äitiyteen liittyy. Vertaistuellalla voi olla suuri merkitys nuorelle. Vertaistuen avulla nuori voi oppia tutkimaan ja tunnistamaan omia tunteitaan, tarpeitaan ja toimintamallejaan. Myös yhdessä jaetut kokemukset voivat vähentää epävarmuutta sekä avuttomuuden tunnetta ja lisätä itsevarmuutta. Pelkästään johonkin ryhmään kuulumisen voi antaa nuorelle äidille voimia ja nuori saa tunteen, ettei hän ole asioidensa kanssa yksin. Nuoret osaavat nykypäivänä hakea tietoa Internetistä ja Internetissä olevilta keskustelupalstoilta mieltä askarruttaviin asioihin. Haastateltavan lastensuojelulaitoksen työntekijän mukaan tapausesimerkkimme nuori äiti olikin hakenut tietoa Internetistä ja miettinyt, että osallistuisi vauvan syntymän jälkeen vauvan kanssa nuorille äideille järjestettyyn ryhmätoimintaan. Ryhmätoiminnassa on tarkoitus jakaa kokemuksia äitiydestä muiden nuorten äitien ja ryhmän vetäjän kanssa sekä saada apua arkipäiväiseen selviytymiseen.

4.3 Vanhemmuus

Vanhemmuus voi olla biologista, juridista, psyykkistä ja sosiaalista. Lapsella on biologiset äiti ja isä, joilta lapsi on perinyt geenit. Juridinen vanhemmuus tulee kyseeseen, jos lapsen huoltajana tai huoltajina toimii joku muu kuin biologinen vanhempi. Sosiaalisia vanhempia lapsella voi olla uusioliittojen myötä tai yhteisöjen ja tunnesiteiden kautta, sosiaalinen vanhempi huolehtii käytännön

asioista. Psyykkinen vanhemmuus on tunnesiteestä tullutta vanhemmuutta lapsen ja jonkin kasvattajan tai läheisen välillä. (Haapio, Koski, Koski & Paavilainen, 2009, 34) Vanhemmuus sanana tarkoittaa vastakohtaa nuoruudelle ja kertoo siitä, että on eletty kauemmin jo ja kokemus elämästä on yleensä laajempaa. Vanhempi-sanana herättää kunnioitusta. (Hellsten 2001, 23) Haapio, Koski, Koski & Paavilaisen (2009, 34) mukaan on tärkeämpää tietää, ketkä muodostavat lasta odottavan ja kasvattavan perheen sen sijaan, että määritellään virallinen perhe.

Hellsten (2001, 16-17, 30) toteaa, että vanhemmuutta on siellä, missä sitä arvostetaan. Vanhemmuudessa on kyse siitä, että tarjotaan lapselle sitä, mikä on hänelle milloinkin tarpeellista. Lapselle tarjottavat asiat tulevat vanhempien arvoista. Vanhemmuutta ei arvosteta jokaisessa kulttuurissa, ja vie aikaa, että muutos vanhemmuuden tärkeyteen kasvaa yhteiskunnassa. Usein vanhemmalla on halu sitoutua vanhemmuuteen ja sen tehtäviin ja yhteiskunnan tulisi tukea tätä halua toteuttaa vanhemmuutta ja lisätä vanhempien arvokkuutta. Vanhemmuuden arvostuksen puuttuminen lisää vanhemmuuden puuttumista.

”Vanhempana oleminen on suuri etuoikeus, koska se laajentaa aikuisuuden toimintakenttää ja antaa mahdollisuuden elämiseen perheyhteisössä” (Sihvola 2002, 40). Etuoikeudesta ja vanhemmuuden siunauksesta on tullut nyky-yhteiskunnassa velvollisuuksien määrittelemä taakka. Vanhemmuudesta puhutaan ja kauhistellaan, kuinka vaativaa se on. Se ei ole enää päätyö äidille, vaan sivutyö kodin ulkopuolisen työn lisäksi. (Ollila 2006, 145-146.) Vanhemmuus on vastuun ottamista ja vastuun kantamista, se on haastava ja pitkä vaihe elämässä. Jo ennen raskautta olisi hyvä tietää, mitä vanhemmuuteen liittyy ja mitä se pitää sisällään. Tähän ei ole yhteiskunnalla valmiita vastauksia ja on harmi, ettei tietoa juuri tarjota ennen kuin nuori päättää ryhtyä vanhemmaksi. Kunnollisia tukiverkostoja ei ole ajalle ennen raskautta. Tähän toivotaan muutosta, jotta nuorten päätös haluta vanhemmiksi ei olisi pelkkää ajelehtimista vanhemmuutta kohti. Vaikka ajatellaan, että vanhemmuuteen oppii itsenäisesti, olisi hyvä, jos olisi mahdollisuus valmentautua vanhemmuuteen tutustumalla lapsiin ja lapsen tuomaan vaatimuksiin. (Sihvola 2002, 69-70, 72.)

Vanhemmuutta varten on olemassa erilaisia oppaita siitä, miten toimia vanhempana, mutta vanhemmuuden kokeminen vanhempana on epäselvää ennen vanhemmuutta ja usein sen aikanakin. Vanhemmuus tuo epävarmuuden ja epäilysten kokemuksia ilon ja onnen kokemusten ohessa, se vaatii sisäisiä voimavaroja. Näiden asioiden tasapainottaminen ja hyväksyminen tekee vanhemmuudesta asian, josta voi selvitä ja johon opitaan kokemuksen aikana. Vanhemmuuteen kuuluu myös monenlaisia rooleja. Roolit kehittyvät vahvistuvat sekä kehittyvät vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa ja vuorovaikutuksessa. (Kekkonen, 2004, 48.) Pelkkä fyysinen vanhemmuus ei riitä, vaan siihen pitää kasvaa myös henkisesti. Vanhemmuuden delegoiminen yhteiskunnalle on yksi vanhemmuudesta pakenemisen muoto. Lasten ja nuorten heitteillejätto on lisääntynyt lähivuosina. (Hellsten 2001, 14-16; Kabat & Kabat-Zinn, 2011, 27-29.)

Varsinkin lastensuojelulaitoksissa asuvien lasten kokemus vanhemmuudesta on muuttunut vuosien varrella. Vanhemmuus on usein jollain tavalla kadoksissa ja voidaan puhua vetäytyvästä vanhemmuudesta, jolloin lastensuojelulaitokset korvaavat, täydentävät tai korjaavat vanhemmuutta. Vaikka vanhemmuus on ainutkertainen kokemus lapsen ja vanhemman välillä, on siihen kiinnitetty huomiota eri tavoin eri aikakausina. Vanhemmuuden katoaminen ei ole tämän päivän ongelma, mutta keskittymisen kohteet vanhemmuudessa ovat vaihdelleet normien ja odotusten muuttuessa. Olisi tärkeää, että yhteiskunta hyväksyisi erilaista vanhemmuutta, mutta puuttuisi ongelmakohtiin, jotta puutteellinen vanhemmuus ei kuitenkaan vahingoittaisi lasta, vaan annettaisiin tukea vanhemmuuteen. Vanhempia pyritään tukemaan kontaktiin ja yhdessäoloon lastensuojelulaitoksissa asuvien lastensa kanssa. Vaikka aina vanhemmat eivät ole kykeneviä huolehtimaan lapsistaan täysipainoisesti, on hyvä tiedostaa, että lapsella voi kuitenkin olla vanhempi tai vanhemmat, jotka kaipaavat lasta ja tarvitsevat tukea lapsen kanssa toimimiseen. Usein lastensuojelulaitoksissa asuvien lasten vanhemmat kaipaavat tukea, jotta voisivat olla yhdessä lastensa kanssa. (Pösö Tarja 2006, 97-98.)

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen solmineet valtiot takaavat lapsen oikeuden perheeseen. Se takaa, ettei lasta eroteta vanhemmistaan, elleivät toimivaltaiset

viranomaiset toteaa vanhemmista erottamisen olevan lakien ja menettelytapojen mukaan lapsen edun mukaista. Vanhemmistaan erossa asuvalle lapselle taataan oikeus tavata ja pitää henkilökohtaisia suhteita yllä vanhempiinsa, jos se on lapsen edun mukaista, eikä aiheuta tälle vaaraa. (Lapsen oikeuksien yleissopimus, artikla 9) Suurin osa lapsista syntyy perheeseen tai muodostaa perheen vanhemman kanssa. Jokainen kuuluu siis perheeseen ja useampi useaan perheeseen. Perheitä voi olla vanhempien ja sisarusten kanssa ja usea muodostaa myöhemmin perheen omien puolisoitten tai lasten kanssa. Yksi tapa määritellä perhe on juridiset perusteet, jolloin kyseessä on avio- tai avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa elävä pari sekä heidän lapsensa. (<http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>; Lapsi ja nuorisotyön kehittämisohjelma 2007, 44.)

Perheen merkityksen voi kokea eri tavalla eri ikä- ja kehitysvaiheissa. Toisinaan turvallinenkin perhe tuntuu lapsesta ahdistavalta ja lapsi tai nuori hakee yhteenkuuluvuutta muiden kautta oman perheen ohella. Kehitykseen perheellä on laaja vaikutus, sillä se muokkaa lapsen varhaista kehitystä, tulevaisuutta ja persoonaa. (Helminen 2006, 7.) Sopimus valtiot pyrkivät takaamaan myös sen periaatteen tunnustamisen, että lapsella on mahdollisuus molempiin vanhempiin, jotka vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Ensisijainen vastuu kasvatuksesta ja kehityksestä on lapsen vanhemmilla tai lapsen laillisilla huoltajilla ja holhoojilla, joiden tulee toimia lapsen edun mukaisesti. Vanhemmilla tai lapsen laillisilla huoltajilla ja holhoojilla tulee olla sopimusvaltioiden takaama tuki ja apu lastenhoidon turvaamisessa. (Lapsen oikeuksien yleissopimus, artikla 18.)

Eurooppalainen tutkijaryhmä tutki pienten lasten sijoittamista lastensuojelulaitoksiin ja julkaisi vuonna 2005 raportin, jossa todettiin Suomen kuuluvan eurooppalaisista maista siihen kolmannekseen, jossa on sijoitettu laitoksiin paljon alle 3-vuotiaita lapsia. Vaikka huomioon on otettava se, että tutkimuksessa ei huomioida erikseen lyhytaikaisia sijoituksia, tilastollinen luku on suuri verrattuna esimerkiksi muihin pohjoismaihin. Historiassa orpous oli suurin syy lasten sijoittamiseen, mutta nykyisin syyksi luetaan sosiaalinen orpous, eli vanhemmat eivät ole syystä tai toisesta kykeneväisiä huolehtimaan lapsistaan. Syitä voi olla vanhemmuuden lisäksi myös järjestelmässä, joka suosii

laitoshoitoa. Useissa maissa pienet lapset pyritään täysin sijoittamaan perheisiin laitoshoidon sijasta. Myös adoptio on useissa maissa ensisijainen vaihtoehto haettaessa lapsella sijoituspaikkaa kun omien vanhempien luona oleminen ei ole suotavaa. Toisaalta korkea laitossijoitusluku voi kertoa myös positiivista siitä, että vanhempia ja lapsia tuetaan sijoitusmahdollisuudella sen sijaan, että lapset ja perheet joutuisivat oman onnensa nojaan. Tutkijaryhmä kuitenkin toteaa, että Suomessa käytetään yhden lapsen laitossijoitukseen huomattavasti vähemmän rahaa kuin muissa eurooppalaisissa maissa. (Pösö Tarja 2006, 87-89.)

5. NUOREN ÄIDIN VANHEMMUUDEN TUKEMINEN

5.1. Vanhemmuuden tukeminen

Vanhempien tukeminen on määritelty kuuluvan julkisen päivähoidon perustehtävään lakitekstillä. Vuonna 1973 säädettyyn lakiin lasten päivähoidosta on lisätty pykälä, jossa päivähoidon yhdeksi tavoitteeksi määritellään lasten kotien tukeminen kasvatustehtävässä ja edistäminen lapsen persoonallisuuden tasapainoisessa kehityksessä yhdessä kotien kanssa. (2a § (25.3.1983/304) Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36.) Lastensuojelulaissa määritellään lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla olevan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lain mukaan lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten tulee tukea vanhempia ja huoltajia kasvatustehtävässä ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun tarkoitus on tukea vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittaessa palveluja ja tukitoimia (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 2§). Kunnat laativat vanhemmuuden tukemiseen lapsipoliittisia ohjelmia, joissa on tarkoitus ehkäistä perheiden syrjäytymistä ja sen aiheuttamia ongelmia sekä puuttua ongelmiin ennen kuin vahinkoja ehtii tapahtua. Perhepalveluiden verkostointi auttaa ja kehittää eri toimijoiden välistä yhteistyötä kunnissa, jolloin perheiden tarpeisiin vastaaminen helpottuu. (Haapio, Koski, Koski & Paavilainen 2009, 43.)

Stakesin vuosina 2000-2001 tehdyn Vanhemmuuden aika -hankkeen perusajatuksena oli löytää uusia näkökulmia alle kouluikäisten lasten vanhempien tukemiseksi, selvittää ja kehittää vanhemmuutta tukevia työtapoja tämän päivän asiakastilanteisiin päivähoidossa ja neuvolassa. Yksi hankkeen vaiheista oli tehdä valtakunnallinen kysely neuvoloille ja päiväkodeille vanhemmuutta tukevista työotteista. Toisena vaiheena oli vanhemmuuden elämäkerrallinen tukeminen-koulutuskokeilu, jossa tarkoitus oli keskittää ammattilaisten tuntemus vanhemmuutta tukevaksi työotteeksi entisen vanhemmuuden sukupolvisen muutoksen havainnoinnin sijaan. Koulutus antoi ohjeeksi miettiä vanhemmuuden

tukemista, sen rooleja ja muutoksia työntekijöiden oman kokemuksen avulla ja luoda ymmärrystä tämän päivän vanhemmuuteen ja sen tukemiseen. Tavoitteena oli luoda moniammatillisia auttamiskeinoja ja pulmatilanteiden ymmärrystä asiakasperheiden elämään päivittäisessä työssä sekä edistämään työntekijöiden jaksamista vanhemmuuden tukemisen haasteissa. (Kekkonen 2004, 3.)

Vanhemmuuden aika -hankkeen kyselyyn vastasi neuvoloiden terveydenhoitajia ja päiväkotien kasvatusvastuullisia työntekijöitä. Neuvolan työntekijöistä yhdeksän kymmenestä piti vanhemmuuden tukemista tärkeänä osana äitiys- ja lastenneuvolatyötä ja päiväkodissa puolet vastanneista tunsi vanhemmuuden tukemisen työn tavoitteeksi. Neuvolatyön keskeisiksi tavoitteiksi nousi varhaisen vuorovaikutuksen edistäminen, vanhemmuuteen kasvamisen tukeminen, perheiden ongelmien ennaltaehkäisy ja parisuhteen tukeminen. Vanhemmuuden tukemisessa esille tuli päällimmäisenä konkreettiset hoito- ja kasvatusohjeet. Päiväkodissa työn kohteeksi nähtiin enimmäkseen lapsi. Haastattelun kohteissa, neuvoloissa ja päiväkodeissa tuotiin esille vanhemmuuden tukemisen tärkeys, mutta voimavaroja, kuten aikaa, rahaa ja henkilöstöä pidettiin riittämättöminä. Konkreettinen opastus ja tukeminen nähtiin suurempana osana työtä kuin vanhemmuus identiteettimuutoksineen tai perhe-elämän ongelmat. Vanhemmuudessa, perheiden monimuotoisuudessa, sosiaalisten verkostojen haurastumisessa ja lasten moninaistuneissa ongelmissa tapahtuneet muutokset toivat kyselyyn vastanneiden mukaan uusia koulutusta vaativia ongelmia työhön. (Kekkonen 2004, 15-16.)

Neuvolaa pidetään nuoren odottavan äidin ja jo lapsen saaneen äidin tärkeänä tukimuotona. Neuvolan moniammatillinen tiimi on osaavaa ja varsinkin käytännön asioiden opettelu neuvolan johdolla on helppoa. Neuvolassa toivotaan, että myös odottavan äidin lapsen isä tai äidin puoliso osallistuisi neuvolakäynteihin, jolloin myös hän saa tietoa lapsen saamisesta ja voi seurata lapsen kasvua niin kohdussa kuin sitten syntymän jälkeen. Neuvolan perhevalmennus paneutuu raskauden kulkuun, synnytykseen, lapsenhoitoon ja parisuhteeseen. Äideille kuin myös isille järjestetään myös ryhmävalmennusta lapsen saamiseen. (Sihvola 2002, 89-90.)

Tukeminen alkaa nuoren äidin yhteydenotosta neuvolaan. Ensimmäisellä käynnillä kerrotaan neuvolapalveluista, raskaudenseurannasta, lapsiperheen etuuksista ja palveluista. Kartoitetaan odottavan äidin tukiverkko ja tehdään AUDIT-testi (alkoholin käytön riskit), mikä tehdään myös lapsen isälle, jos isä on mukana.

Haastateltu 3. Neuvolan terveydenhoitaja

Kun nuori ilmoittautuu neuvolan asiakkaaksi, alkaa tukeminen kartoittamalla nuoren tukiverkko ja elämäntilanne. Haastateltu 3. toi esille, että nuoren äidin elämäntilanne selvitetään tarkemmin siltä osin, onko raskaus suunniteltu, onko parisuhde vakiintunut ja mitä odotuksia nuorella äidillä on raskauden ja tulevaisuuden suhteen. Tarvittavia tukitoimia selvitetään myös teettämällä tulevalle äidille erilaisia testejä, joista selviää esimerkiksi alkoholin tai päihteiden käyttö ja voimavarat. Neuvolasta tehdään myös kotikäyntejä, jotta saadaan realistinen kuva nuoren äidin elämäntilanteesta, selvitetään voimavarat ja varmistetaan tarvittavien tukien tilanne. Nuoren äidin kohdalla neuvola järjestää useampia tapaamisia ja pyrkii pitämään asiakkaan ja asiakkaan lähiverkoston ajan tasalla. Mielestämme neuvolan antama tuki korostuu nuorten äitien kohdalla varsinkin alkuraskaudessa, mutta myös myöhemmin. Nuoret äidit ovat osittain vielä itsekkin lapsia ja tarvitsevat paljon ohjausta, neuvontaa ja tukea, jotta selviytyvät uudesta elämäntilanteesta ja tulevista muutoksista. Neuvolan tarjoaman tuen avulla nuoret äidit voivat saada selvemmän kuvan tulevaisuuden hahmottamisesta. Neuvola antaa myös käytännön ohjeita siitä, miten raskauden aikana tulee toimia ja esimerkiksi mitä ruoka-aineita ja minkälaista liikkumista tulisi välttää.

”Sillon -84 ko tulin töihin se oli vain päivähoitoa, kuulumiset vaihettiin ja se oli siinä. Kyllähän nykyisin se on kokonaisvaltaisempaa, se on se koko perhe. Me ollaan saatu koulutusta lasten päivähoitoon ja arkeen, ei niinkään tähän kokonaisvaltaseen puoleen. Kyllähän se puhuttaa kovasti. Lapsi on kuitenkin päiväkodissa varhaislapsuudestaan suurimman osan päivästä. Silloin ei voi olla tutustumatta tarkemmin, tulee monenlaisia tunteita, tilanteita ja ristiriitojakin. Nuoret äidit jättää mielellään lapset 8-tunniksi päiväkotiin. Tietää, että ne on turvassa ja saa omaa aikaa.”

Haastateltu 2. Päiväkodin lastentarhanopettaja

Haastateltu 2. lastentarhanopettaja, toi esille vanhemmuuden ja vanhemmuuden tukemisen muuttumisen päivähoidossa. Ennen lapsi tuotiin päivähoitoon ja päivän kulusta keskusteltiin muutamalla sanalla tuonti- ja hakutilanteiden yhteydessä. Tätä kutsuttiin yhteistyöksi vanhempien ja päivähoitopaikan välillä. Nykyään vanhemmat ovat enemmän vaativia ja tietoisia päivähoidosta, ongelmista ja kasvatuksellisista asioista ja pyritään kumppanuuteen päiväkotia ja henkilökuntaa kohtaan. Vanhemmat kyselevät lasten kuulumiset, päivän kulun, kaverisuhteet ja antavat palautetta ja ohjausta kasvatustavallisille henkilöillä päiväkodissa, mutta ottavat myös paremmin vastaan annetun tuen. Kun suurin osa Suomessa elävistä lapsista viettääkin päiväkodissa ison osan lapsuudestaan, on kasvatuskumppanuudella tärkeä rooli lapsen ja perheen hyvinvoinnin kannalla. Subjektiivinen oikeus tuoda lapsi päivähoitoon on lisännyt perheiden päivähoidon tarvetta. Haastatellun mukaan nuoret äidin ovat luottavaisia päivähoidon suhteen ja ovat kiitollisia mahdollisuudesta päivähoitoon. Useimmiten nuoret äidit kokevat päivähoidon tarjoaman avun hyväksi kun voivat jättää lapsen päiväksi hoitoon ja tietävät, että lapsi on turvassa ja he saavat itse hengähtää. Kasvatusalan ammattilaisille järjestetään nykyään myös enemmän ja useampia koulutuksia koskien lapsen kasvun ja vanhemmuuden tukemista. Tällaisia koulutuksia on esimerkiksi Varhainen vuorovaikutus-, Kasvatuskumppanuus-, Lapsen tahtinen- ja Huoli puheeksi -koulutus sekä uuteen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvät koulutukset.

Jos tiedetään, että on tulossa nuoret vanhemmat ja uusi lapsi, vähän pohditaan, että kuka tämän perheen ottais omakseen. Se on yleensä lastentarhanopettaja, joka ottaa sen omaksi lapseksi tai jos sitten on niin kokenut lastenhoitaja, että hänellä on elämän näkemystä että kokemusta taustalla. Että kenelle se olis sopiva ja kenellä meidän henkilökunnasta on parhaita auttamisen mahdollisuuksia.

Haastateltu 2. Päiväkodin lastentarhanopettaja

Kun päivähoidon asiakkaaksi tulevat nuoret vanhemmat ja lapsi, pyritään se ottamaan huomioon henkilökunnan suhteen. Tavoitteena on, että nuorten vanhempien lapsen omahoitajaksi tulisi kokenut lastentarhanopettaja tai lastenhoitaja, jotka mahdollisesti osaavat auttaa tuen tarpeen ilmetessä mahdollisimman laajalla tietoisuudella. Tarkoitus on mahdollistaa tuen saaminen

parhaalla tavalla, jos siihen ilmenee tarvetta. Kuitenkaan ei ole varmaa, että nuoret vanhemmat tarvitsisivat sen enempää tukea kuin muutkaan vanhemmat ja tämä tulisi aina muistaa kohdatessa nuoria vanhempia. Nuorten vanhempien kohdalla on kuitenkin hyvä, että työntekijä osaa tunnistaa avuntarpeen helposti, jotta nuori vanhempi ei jäisi ilman tukea, vaikkei osaisi tai uskaltaisi sitä hakea.

5.2 Kasvatuskumppanuus päivähoidossa

Yksi vanhemmuuden tukemisen muoto on kasvatuskumppanuus päivähoidossa. Sillä tarkoitetaan vanhempien ja työntekijöiden tarkoituksellista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Kasvatuskumppanuus on varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja vanhempien välistä keskinäistä ja vastavuoroista vuorovaikutusta. Lapsi saa varhaisen kasvun ja kehityksen pohjan lapsen ja vanhemman välille muodostuneesta kiintymyssuhteesta. Kasvatuskumppanuuden periaatteita ovat kuuleminen, ohjaaminen, kunnioitus, luottamus ja dialogisuus. Se antaa tilaa ja tukea lapsen ja vanhemman suhteen ensisijaisuudelle. Ammatilliseen kumppanuuteen sitoutuva työntekijä mahdollistaa lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen eri puolia pohtivan ja osapuolten tietoisuutta hyödyntävän reflektiivisen toiminnan. Kumppanuussuhde kehittyy työntekijän tietoisien toiminnan seurauksena ja syvenee työntekijöiden ja vanhempien väliseksi dialogiksi, eli vuoropuheluksi. (Häkkä, Kuokkanen & Virolainen 2006, 38; Kaskela & Kekkonen 2007, 5.)

Aloituskeskustelussa selviää, minkälainen lapsi on ja perhetilanne, ja että tässä olis hyvä mahdollisuus äidin tai isän hyvä tilanne kertoa taustastaankin. Kumppanuutta on enemmän mitä oli ennen. Ennen puhuttiin yhteistyöstä ja nyt pyritään kumppanuuteen. Asetelma on tullut tasaveroiseksi. Ennen vanhemmille annettiin ohjeita. Nyt sitten on ymmärretty, että ollaan yhteinen voimavara.

Haastateltu 2. Päiväkodin lastentarhanopettaja

Päivähoitoyksikössä järjestetään perheelle aloituskeskustelu työntekijöiden kanssa. Aloituskeskustelussa on tarkoitus saada käsitys minkälainen perhe ja lapsi ovat aloittamassa päivähoitoa. Haasteltu 2, päiväkodin lastentarhanopettaja

toivoo, että jo aloituskeskusteluissa vanhemmat olisivat avoimia ja luottavaisia sekä kertoisivat taustoistaan, joilla saattaa olla merkitystä päivähoidon kannalta. Kasvatuskumppanuus vanhempien ja työntekijöiden välillä alkaa muodostua ensi tapaamisesta ja lasten ollessa päivähoidossa jopa ensimmäiset kuusi ikävuottaan, voi kasvatuskumppanuussuhde muodostua hyvinkin vahvaksi. Mielestämme tasavertaisuus on kasvatuskumppanuuden ydin, siitä huolimatta, että ammattilaisella voi olla enemmän teoria, tai käytännönkin tietoa, sillä vanhemmat tuntevat lapsensa ja ovat oman lapsensa kasvatuksen asiantuntijoita.

Yhteisöllisyys päiväkodissa luo miellyttävän toimintaympäristön työntekijöille, lapsille ja vanhemmille. Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan myönteistä yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka on yhteistä toimintaa, pyrkimistä yhteiseen päämäärään ja perustuu sovittuihin normeihin ja arvoihin. Yhteisöt ovat vuorovaikutuksen tulosta ja tätä voidaan havainnoida seuraamalla päiväkodin päivittäistä toimintaa ja sen perustehtävää. Laki lasten päivähoidosta määrittää päivähoidon perustehtävään kuuluvan perheiden ja kotien kasvatustehtävissä tukemisen ja lapsen kasvun ja persoonallisuuden tasapainoisen kehityksen edistämisen. Aktiivinen yhteisö kuitenkin määrittää perustehtävän tarkemmin ja paneutuu siihen, miten näitä asioita voidaan tukea ja mitä tukemiseen tai tuen tarpeeseen liittyy. Perustehtävän toteuttamiseen liittyy olennaisesti vuorovaikutus, kunnioitus ja luottamus. (Haapamäki, Kaipio, Keskinen, Uusitalo & Kuoksa, 2000, 14, 16, 21–22; Karila & Nummenmaa 2001, 15.)

Vanhemman kanssa pidetään näitä päivittäisiä keskusteluja, kuulumisia vaihdellaan, miten täällä on mennyt. Yritetään luoda sitä kumppanuutta, että vanhemmat kertoisivat meille ja pystyisivät näkemään näitä avuntarpeita.

Haastateltu 2. Päiväkodin lastentarhanopettaja

Kasvatuskumppanuuden tarkoituksena on kehittää lasta arvostavaa palvelukulttuuria, vuorovaikutusta ja luottamuksen syntymistä lapsen kasvu- ja kehitysympäristön yhteistyösuhteiden välille. ”Kasvatuskumppanuus perustuu Lapsen oikeuksien yleissopimuksen edistämiseen perheen ja palvelujen välisessä yhteistoiminnassa.” (http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/kasvatuskumppanuus) Kasvatuskumppanuus on lähtökohta

sille, että lapsen läheisten aikuisten, eli vanhempien ja kasvattajien yhteinen ja jaettu kasvatustehtävä kokoaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden. Kasvatuskumppanuuden yksi osa on vanhempi-lapsi -suhteen ohella myös lapsen ja kasvattajan välinen ja hoito- ja kasvatusyhteisön välinen suhde. Kuitenkin kasvatuskumppanuudessa kodin ulkopuolinen kasvatushenkilöstö antaa toiminnallaan ja puheellaan arvon, tilan ja tuen lapsen ja vanhemman välisen suhteen etuoikeudelle. Kasvattajan havainnoiva ja tarkasteleva suhde lapseen auttaa tunnistamaan tuen tarpeen. (Kaskela & Kekkonen 2007, 5, 23.) Kasvatuskumppanuus rakentuu luottamussuhteeksi vähitellen ja se on ainutlaatuinen suhde vanhemman ja lapsen sekä työntekijän välillä, sillä tapaamiset ovat säännöllisiä ja parhaimmassa tapauksessa päivittäisiä. Kun vanhemmilla on huolta, tulisi työntekijällä olla aikaa kuunnella vanhempia ja auttaa löytämään ratkaisuja ongelmien ilmetessä, kuten esimerkiksi ohjaamalla muiden ammattilaisten pariin. Tärkeää on, että työntekijä havainnoi lapsen ja perheen toimintaa päivittäin hyvinvointia ajatellen. Työntekijän on kuitenkin muistettava kunnioittaa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ja antaa tilaa heille toimia omalla tavallaan.

Kasvatuskumppanuuden perusajatuksia ovat kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogisuus. Ammattilaisten tulee ottaa huomioon vanhemman oma näkemys lapsesta ja lasta koskevista tiedoista ja pitää yllä vuoropuhelua ammattilaisten kanssa. Myös muiden lapsen läheisten aikuisten tulee kehittää kykyä kuulla lasta. (http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/kasvatuskumppanuus) Kasvatuskumppanuus on kunnioittavaa yhteistyötä vanhempien ja kasvatustalon ammattilaisten kesken, se toimii siltana kodin ja päiväkodin välillä ja on asenne, joka jokaisella tulisi olla. Kasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien hyvä suhde ja luottamus auttavat lasta luottamaan päivähoitoon henkilöstöön ja turvaamaan lapsen paikan lapsiryhmässä. Kasvatuskumppanuuden dialogiin molemmat osapuolet tuovat yhtä tarpeellista tietoa ja tavoitteena on perhelähtöisyys ja hyvän vuoropuhelun luominen. (Juusola 2011, 232–234.)

Kasvatuskumppanuuden tarkoitus ei ole ryhtyä kasvatustalon ammattilaisten puolelta tiedottamiseen kulttuuriin, jossa ammattilainen kertoo miten toimia ja

antaa säännöt ja normit, vaan auttaa vanhempaa ja perhettä tuntemaan tullessa kuunnelluksi yhtä tärkeänä tiedon lähteenä lapsen kasvatuksen suhteen. Usein ristiriitatilanteissa perheen ja ammattilaisten välillä toinen tai molemmat osapuolet ottavat puolustusnäkökulman, mutta kumppanuudessa tulee pyrkiä välttämään joutumista puolustautumistilanteeseen kuuntelemisen keinoin. Useinkaan kumpikaan ei ole varsinaisesti väärässä tai oikeassa, vaan kyse on eri toimintatavoista eri ympäristössä. Keskustelemalla, kyselemällä ja osoittamalla kunnioitusta toista osapuolta kohtaan näistä tilanteista rakennetaan yhteisöllisyyden tunnetta ja luottamusta. Ammattilaisen varsinkin on tärkeää kyetä pohtimaan omaa kasvattamisen taitoa, ajatusten, asenteiden ja toiminnan tarkoitusta ja merkitystä, jotta kasvatuskumppanuudesta saadaan kaikki hyöty käytettyä. Ammattilaisen on myös kunnioitettava vanhempaa tai vanhempia siitä huolimatta, vaikka ajattelisivat eri tavalla tai olisivat erilaisia kasvattajia. (Juusola 2011, 232–234.)

Luottamuksen avulla on ammattilaisilla varhaiskasvatuksessa, koulussa, lastensuojelussa ja vapaa-ajan ympäristössä mahdollisuus sitoutua lapsen huolenpitoon, edun ja oikeuksien edistämiseen yhteisymmärryksessä vanhempien kanssa. Kasvatuskumppanuuden tarkoituksena ja mahdollisuutena on tunnistaa lapsen avun, erityisen tuen ja suojelun tarve. Kuntien Varhaiskasvatussuunnitelmaan, Laatia kodin ja koulun yhteistyöhön -laatusuosituksiin sekä opetusministeriön Perusopetuksen laatukriteereihin on kirjattu kasvatuskumppanuus kuuluvaksi. (http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/kasvatuskumppanuus.)

No mää näen että kasvatuskumppanuus on vanhemman kuuntelemista, ennen kaikkea että osaa kuunnella, sitten luottamuksen rakentamista, sitä kunnioittavassa hengessä. Semmoinen pyhä kolminaisuus, kunnioitus, luottamus ja vuoropuhelu. Sitä rakennetaan koko ajan ja joka päivä. Ei se ole mitään kummallista. Vuoropuhelu ja kuunteleminen.
Haastateltu 2. Päiväkodin lastentarhanopettaja

Haastattelemamme lastentarhanopettaja mainitsee perheen kunnioituksesta omana itsenään, huolimatta siihen liittyvistä hyvistä tai huonoista tekijöistä. Tarkoitus on

huomioida perhe yksilönä ja jokainen perheenjäsen omana yksilönään. Tärkeää on, että jokainen lapsesta kasvatusvastuussa oleva henkilö oppii tuntemaan lapsen ja tämän käyttäytymisen ja vahvuudet sekä ongelmat, jotta voi tarjota perheelle tukea sen vaatimalla tavalla. Kiinteä luottamus on ensisijainen asia perheen ja kasvatusalan ammattilaisten välillä, jotta lapsen vanhemmat, päiväkotit ja muut yhteistyötahot voivat toimia luottamuksellisesti yhdessä. Kasvatuskumppanuus kuuluu jokapäiväisenä asiana perheen ja työntekijöiden välille tuen ja oppimisen takaamiseksi.

5.3 Varhainen tuki

Päivähoidossa normaalisti määritellään lapsen tukeminen erityispäivähoitoon, mikä ei kuitenkaan nyky-yhteiskunnassa ole pätevä määrittely. Erityisen ja tavallisen tuen välinen raja on nykypäivänä häilyvä, sillä lasten tuen tarve on muuttunut ja lisääntynyt entisestä huomattavasti. Erityisen tuen tarve on osa päivähoitoa ja varhaiskasvatusta eikä sitä enää liitetä vain erityispalveluun. Lasten erityisen tuen tarve elämässä liittyy yleensä tilanteisiin tai olosuhteisiin, joita ei yksinomaan lääketieteellisellä yksilödiagnoosilla voi tunnistaa. Yksi lapsen erityisen tuen tarpeen yleistynyt lähtökohta on sosiaalisemotionaalisen kehityksen tuen tarpeet ja perheen voimavarojen heikentymisestä johtuvat tuen tarpeet. (Heinimäki 2004, 227-230; Heinimäki 2005, 8-9.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lapsen tuen tarve määritellään siten, tarvitseeko lapsi tukea fyysisen, tiedollisen, taidollisen tai tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla eripituisia aikoja ja vaarantaako lapsen kasvuolot hänen terveyttään tai kehitystään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005. Oppaita 56, 35.) Määrittely on kuitenkin ongelmallista siten, että ammattilaiset, kuten lääkärit, psykologit ja terapeutit joutuvat vahvistamaan lausunnoissaan ongelmanäkemyksiä lapsesta, jotta lapsi saa tarvitsemiaan tukia. Tällöin kuitenkin myös lapsi tai nuori rakentaa oman identiteettinsä ongelma-keskeisesti verraten diagnooseihin ja ongelmista irtipääseminen vaikeutuu. Tärkeämpää olisi korostaa lasta omana yksilönä, joka tarvitsee tukea, mutta joka on henkilö, jolla on jokin erityispiirre itsessään, mikä tulee huomioida.

(Juusola 2011, 234-235.) Häkkä, Kuokkanen & Virolainen (2006) eivät kuitenkaan pidä diagnosointia ongelmallisena, jos asiantuntijat ja kasvattajat osaavat suhteuttaa saamansa tiedon oikein. He pitävät diagnoosin etua suurena, sillä silloin voidaan kohdistaa lapselle tarvittavat tuet oikein.

Lapsen itsenäistyminen, sosiaalisten taitojen kehittyminen ja kouluvalmiuden saavuttaminen voivat olla lapsen kasvussa ja kehityksessä vaihteita, joihin lapsi tarvitsee tukea ilman erityistä syytä. Tuen tarpeen ajankohta ja kesto voi olla missä tahansa tilanteessa ja minkä pituisista tahansa. Myös tapahtumat perheessä, voivat olla syitä lapsen ja perheen tuen tarpeisiin. Tuen tarpeen havaitseminen lapsessa edellyttää usein ammatillista osaamista ja lapsen kehityksen pääpiirteiden tuntemista. (Heinimäki 2005, 13.) Tämän vuoksi lapsen tuen tarpeen havaitseva yhteisö on yleensä varhaiskasvatuksen henkilöstö yhdessä vanhempien kanssa. (Heinimäki 2004, 22.)

Usein päivähoidossa herää huoli lapsen perheen voimavarojen tilapäisestä tai pitkään jatkuneesta heikentymisestä, jolloin tarkastellaan, onko perheellä tarpeeksi voimavaroja huolehtimaan lapsen hyvinvoinnista ja tarvitaanko tukea muualtakin kuin päivähoidosta. Tällöin menetelmänä käytetään ensin keskustelua perheen kanssa. Silloin pohditaan yhdessä perheen näkemystä voimavarojen heikentymisen vaikutuksesta lapsen kasvuun ja kehitykseen. Perheen voimavarojen määrittelyyn liittyy pohdinta siitä, millainen on perheen kasvatuskäsitys ja pystytäänkö perheessä huolehtimaan lapsen kasvatuksesta ja turvallisuudesta riittävästi. Tarkoitus ei ole tehdä arviointia voimavarojen riittävyydestä ilman perheen läsnäoloa. Kun keskustelu käydään perheen ja työntekijöiden kanssa yhdessä, voidaan tunnistaa perheen ne asiat, joissa avun tarve ilmenee. Tällöin myös vahvuudet ja voimavarat perheessä voidaan tunnistaa paremmin. Jos perhe ja työntekijät eivät löydä yhteistä näkemystä tuen tarpeesta, ammattilaisilla on mahdollisuus puuttua heidän valikoimiin aiheisiin, missä tukea voidaan tarvita. Tuen tarpeen havaitsemiseen on tehty työvälineeksi kehittämisvalikko, jonka 16. teemasta teema kolme käsittelee perheen voimavarojen vahvistamista. (Heinimäki 2005, 35-36.)

Vasu (varhaiskasvatussuunnitelma) keskusteluissa keskustellaan siitä, onko mahdollisesti jotain muuta avuntarvetta ja ihan on jouduttu kertomaan, miten lasta puetaan, nukutetaan, mitä lapselle kannattaa antaa ruokaa tai rytmin säännöllisyydestä.

Haastateltu 2. Päiväkodin lastentarhanopettaja

Näemme varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut tärkeinä päiväkodin työntekijän ja vanhemman välillä, sillä keskustelut eivät rajoitu vain lapsen kehityksen pohtimiseen. Keskusteluissa voidaan käydä läpi myös vanhemmuutta ja siihen liittyviä asioita, mitkä voivat vaikuttaa lapsen kehitykseen ja niissä voi tulla ilmi asioita, jotka ilmentävät tuen tarvetta. Lapsen tuen tarve näyttäytyy usein perheen voimavarojen vähetessä tai esimerkiksi nuorten vanhempien tiedon puutteessa. Päiväkodin työntekijän tehtävänä on kyetä huomioimaan tuen tarve lapsessa tai perheessä ja ohjaamaan heidät oikeanlaisen tuen äärelle. Tuen tarpeen huomioiminen varhaisessa vaiheessa ennaltaehkäisee mahdollisesti tulevia ongelmia tai ainakin auttaa havaitsemaan ne ajoissa.

5.4 Varhainen puuttuminen

Varhaisen tuen rinnalla kulkee varhainen puuttuminen. Näitä kumpaakin voidaan käyttää puhuttaessa huolen tunnistamisesta, sen puheeksi ottamisesta sekä korjaavista toimenpiteistä. Lastensuojelulakiin on kirjattu 1980-luvun alussa periaate yhteisöllisestä vastuusta. Tästä huolimatta kunnat ovat leikanneet lasten- ja nuortenpalveluihin suunnattuja rahoja. 2000-luvun alussa alettiin perustaa varhaiseen puuttumiseen liittyviä hankkeita (esim. Varpu-hanke 2001-2005) ja varhaisesta puuttumisesta tuli niin sanotusti kulttuurinen ilmiö ja muutos, jonka tavoitteena on puuttua lasten ja nuorten ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tätä edeltävää aikaa pidettiin aikana, jolloin lasten ja nuorten asioita hoidettiin huonosti tai jopa väärin. (Satka 2010, 181.)

Huoli sopii määritteeksi varhaisen tuen tarpeen arviointiin ja se vaatii erilaisia toimijoita huolen lähteen selvittämiseksi. Huolen käsite on ulottuvampi kuin sosiaalinen ongelma, haitta tai riski, se koskee perheen ja perheenjäsenten

hyvinvoinnin turvaamista. Huolen voi sijoittaa käsitteenä yleisen ehkäisevän työn ja tapauskohtaisen kriisityön väliin. (Nätkin & Vuori 2007, 18-19.)

Kansalaissodan (1918) jälkeen perustettu neuvola toimintakokeilu laajeni kattavaksi äitiys- ja lastenneuvolapalveluksi, kunnes 1990-luvulla kustannussäästöjen myötä tehdyt supistukset neuvolatoiminnassa heikensivät neuvolan varhaisen puuttumisen toimintaa suuresti. Tällöin varhaista puuttumista ei kohdennettu yksilöihin liian suurista kustannuksista johtuen. Toisaalta taas varhainen puuttuminen koettiin toimivammaksi lasten ja nuorten kannalta tulevaisuutta ajatellen. 2000-luvulla varhaiseen puuttumiseen liitettiin työvälineitä, kuten *huoli puheeksi* -koulutus ja huolen harmaa vyöhykemenetelmä, joka auttaa selvittämään, onko huoli aiheellinen ja miten tällaista huolta kohdatessa tulisi toimia. (Satka 2010, 183, 188–189.)

Kun aikuinen tarttuu lapsen asioihin huolen herättyä lapseen liittyen, on kyse varhaisesta puuttumisesta. Huoli voi liittyä lapsen hyvinvointiin, elämäntilanteeseen, kehitykseen tai olosuhteisiin. Huoli on jokaisen työntekijän oma näkemys, joka ilmenee työskentelytilanteessa. Lähtökohtana ovat työntekijän omat havainnot. Päivähoito toteuttaa varhaista puuttumista ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna ja toimimalla lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä. Varhaisessa puuttumisessa tulisi tarttua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa lapsen oireisiin. Keskeisimpiä piirteitä varhaisessa puuttumisessa on moniammatillinen lähestyminen. Tästä käynnistyy koko perheen kanssa tehtävä yhteistyö sekä eri asiantuntijoiden kanssa tehtävä moniammatillinen yhteistyö. ((<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/>; Huhtanen 2004, 10, 43.)

No tietenkin ensiksi vanhemman kanssa puhutaan, että on huolta, ettei tule mitään yllätyksiä. Sitten kysytään ehkä kiertävää erityislastentarhaopettajaa käymään ryhmässä. Tai sitten konsultoijaan häntä muuten. Mut kelto on se, jolta voi jaan sitten kysyä mihin otettaisi seuraavaksi yhteyttä, jos se huoli on aiheellista.

Haastateltu 1. Päiväkodin lastentarhanopettaja

Varhainen puuttuminen kuuluu päiväkodin arkeen ja on jokapäiväistä huomioimista lapsiryhmässä. Haastateltava lastentarhanopettaja painotti, että huoli voi herätä pienestäkin asiasta ja tärkeää on pohtia ja seurata, mistä huoli on peräisin. Jokaisen työntekijän niin päiväkodissa kuin lastensuojeluyksikössä tai neuvolassa tulisi osata tunnistaa huolta aiheuttavia seikkoja lapsissa, jolloin toteutuu lapsen etu asiantuntevassa varhaiskasvatuksessa. Huolen herätessä varhaiskasvatuksen ammattilaisen on osattava tehdä tarvittavia toimenpiteitä, kuten esimerkiksi konsultoida erityislastentarhanopettajaa, jolla on enemmän tietoa lapsen kehityksestä ja erityistarpeiden tunnistamisesta. Uskomme, että huolen tunnistaminen kehittyy työntekijöissä kokemuksen myötä ja sen oppii tunnistamaan herkemmin tai ymmärtämään helpommin, mikä asia aiheuttaa huolta lapsessa. Tärkeää on kuitenkin myös se, että kun lapsessa näkyy huolta herättäviä seikkoja, otetaan ensin yhteys vanhempaan ja yritetään selvittää vanhempien avulla, onko huoleen aihetta, sillä lapsi voi oirehtia huolta myös niin sanotusti mitättömistä tai vanhemmista riippumattomista syistä.

Huolivyöhykkeistö (Stakes 2000) on kehitetty selvittämään lapsen ja perheen tuen tarpeen arviointia kasvatusyksikön toimesta. Se on seitsenportainen vyöhykkeistö, jossa huoli määritellään vyöhykkeiden mukaan värein. Ensimmäinen vyöhyke on huoleton. Toinen ja kolmas vyöhyke kertoo pienen huolen heräämisestä, jolloin kasvatusalan ammattilainen kokee tilanteen ratkaistavaksi, mutta pohtii, tarvitseeko tilanteen ratkaiseminen lisäresursseja. Neljäs ja viides vyöhyke on huolen harmaa vyöhyke, jolloin koetaan, etteivät omat voimavarat riitä tilanteen ratkaisemiseksi, vaan tarvitaan lisää tukea. Huolen harmaan vyöhykkeen alueella olevat tilanteet eivät välttämättä näy vielä lapsessa, mutta aiheuttavat osassa lapsista jo suurta huolta. Kuudes ja seitsemäs vyöhyke ovat suuren huolen vyöhykkeitä, jolloin huoli on jatkuvaa tai erittäin suurta. Huolen vyöhykkeet eivät kuitenkaan välttämättä etene loogisessa järjestyksessä, vaan ne voivat vaihdella lapsen ja perheen tilanteen mukaa. (Huhtanen 2007, 132–133.)

Huoleen reagoidaan kyselyillä, kysymyksillä ja erilaisten tunnetilojen tulkinnalla. Myös rivien välistä. Puheeksi ottamalla.
Haastateltu 3. Neuvolan terveydenhoitaja

Huolivyöhykkeistön pitäis olla meille kaikille sosiaali- ja terveysalalla työskenteleville tuttu. Se on hyvä työvälinen huolen määrittelyssä. Vaikka toisaalta jokaiseen huoleen tulee reagoida, niin huolivyöhykkeistön avulla sitä voi jäsentää jollakin tavalla, että mitä sitten tehtäis ja miten puututtaisiin.

Haastateltu 2. Päiväkodin lastentarhanopettaja

Haastateltu 3. neuvolan terveydenhoitaja kertoo huoleen reagoimisesta kysymyksien tai varta vasten tehtyjen kyselylomakkeiden avulla, mutta painottaa reagoimista tunnetiloihin ja rivien välistä tulkintaan huolen ilmetessä asiakkaassa. Haastateltu 2. päiväkodin lastentarhanopettaja ottaa esille huolivyöhykkeistön merkityksen huolen määrittelyssä. Haastateltavat antavat ymmärtää, että tärkeintä on se, että huoleen puututtaisiin ja reagoitaisiin mahdollisimman varhain. Ilmeni, että huolivyöhykkeistö on käytetty menetelmä ja se koetaan hyväksi huolen määrittelemisen apuvälineeksi. Apuvälineen tärkeys huolen tunnistamisessa korostuu etenkin asiakkaiden ja työntekijöiden vaihtuessa, jolloin tilanteet ovat uusia ja vaikeita tunnistaa. Haastattelun perusteella ilmeni myös, että huolen herääminen lapsesta päiväkodissa on erilaista toimintakausien aikana. Jonakin vuonna lastensuojeluilmoituksia tehdään useasti ja joinakin vuosina ei ollenkaan. Työntekijät kuitenkin kokevat, että on parempi huolestua liian aikaisin, kuin liian myöhään. Huolen heräämisen tarpeet oppii tunnistamaan ammatillisen koulutuksen ja kokemuksen myötä.

5.2 Perhevalmennus neuvolan vanhemmuuden tukemisessa

Neuvolan vanhemmuuden tukemiseen yleisimmin liitetty tavoite oli Vanhemmuuden aika-hankkeen kyselyn mukaan varhaisen vuorovaikutuksen merkityksen edistäminen perheissä. Neuvolassa haluttiin työntekijöiden kykenemään oppimaan ja tunnistamaan paremmin ja aikaisemmin vuorovaikutuksen haasteet ja ongelmat. Toinen tärkeä ja korostunut asia vanhemmuuden tukemisessa oli kasvu vanhemmuuteen. Vanhemmuuteen valmistautumisen ja kasvamisen koettiin alkavan jo ennen lapsen syntymää ja kehittymään lapsen syntymän jälkeen. Tarkoitus oli myös lisätä vanhempien aktiivisuutta, omatoimisuutta ja luottamusta omaan vanhemmuuteen ja tällä tavoin korostaa vanhempien vastuuta ja ”rajojen ja rakkauden” merkitystä lapsen

kasvussa. Neuvolan vanhemmuuden tukemisessa muut korostuneet asiat olivat Vanhemmuuden aika-hankkeen mukaan lasten perushoito ja kasvatusta, perhekeskeisyys ja perhelähtöisyys, syrjäytymisen ennalta ehkäisy ja moniammatillinen yhteistyö. (Lammi-Taskula & Varsa 2001, 7-8.)

Perhevalmennus on yksi vakiintunut neuvolatyön ja synnytyssairaalan työmuoto ja se on lasta odottavien, synnyttävien ja kasvattavien perheiden ohjausta ja valmentamista ryhmässä vanhemmuuteen. Perhevalmennus aloitetaan yleensä raskauden puolivälillä ja siihen voi osallistua kunnes lapsi on vuoden ikäinen. Joissakin kunnissa perhevalmennus kuitenkin lopetetaan lapsen syntymän jälkeen, mikä on ristiriidassa tarpeiden kanssa, sillä usein tuen tarve on suurin synnytyksen jälkeen. Perhevalmentajina toimivat äitiys- ja lastenneuvolatoiminnasta vastaavat terveydenhoitajat tai kätilöt ja muita yhteistyöammattaita ovat psykologi, fysioterapeutti, Kelan edustaja, perhetyöntekijä, kummikätilö ja hammashoitaja. Sen sijaan lääkärit ja sosiaalityöntekijät osallistuvat harvoin perhevalmennukseen valmentajina. Perhevalmennukseen voivat osallistua myös isät, seurakunnan työntekijät, ravitsemusterapeutit, lastenvalvojat ja seksuaali- ja perheterapeutit. (Haapio, Koski, Koski & Paavilainen 2009, 9.)

Perhevalmennuksen tarkoitus on lisätä tietoa ja osaamista sekä vahvistaa tulevien vanhempien voimavaroja. Valmennuksen tavoitteena on myös luoda vanhemmille myönteinen kuva perhe-elämästä ja vanhemmuudesta. Tarkoituksena on myös auttaa vanhempia ymmärtämään, millä tavalla lapsi muuttaa parisuhdetta ja perhe-elämää. Ensisynnyttäjille perhevalmennus koetaan erittäin tärkeänä, sillä se lisää tietoa raskaudesta, synnytyksestä, lapsivuodeajasta ja lastenhoidosta ja taitoja selviytyä näistä sekä tunnistaa avun tarpeen. Perhevalmennusta voidaankin tarkastella oppimistilanteena lasta odottaville vanhemmille, jolloin vanhemmat saavat tietää raskauteen ja synnytyksiin liittyviin aiheiden lisäksi myös asioita naiseudesta, äitiydestä sekä mieheydestä ja isyydestä. Tavoitteena on, että odottavilla vanhemmilla on ajankohtaista tietoa raskausajan fyysisistä ja psyykkisistä muutoksista sekä lapsen saamisen vaikutuksesta parisuhteeseen ja seksuaalisuuteen. Vanhemmuuteen kasvua perhevalmennus tukee vanhempien voimavarojen vahvistamisella ja auttamalla vanhempia pohtimaan vanhemmuutta, sillä elämässä tapahtuvien muutosten soveltamien muuttuvaan elämään voi olla

haastavaa. (Haapio, Koski, Koski & Paavilainen 2009, 14-15, 52, 78, 81, 148; Perhevalmennuksen käsikirja 2007, 2.)

Se lapsi on kuitenkin joissakin asioissa kakkossijalla tytölle. Kun pitäisi olla ykkönen. Toivottavasti kääntyy jossain vaiheessa. Nyt se on tullut konkreettisemmaksi kun on pitänyt tavaroita hankkia. Toive on hirveen vahva, että tyttö pärjää. Se on kuitenkin raskauden myötä näyttänyt aikuistumista ja äidiksi kasvamista. Synnytyskin on niin uskomaton kokemus, että sekin saattaa muuttaa.

Haastateltu 1. Lastensuojelulaitoksen työntekijä

On nuoria äitejä, jotka kasvaa vanhemmuuteen vatsan kasvamisen ja vauvan syntymisen myötä. On myös niitä, joilta äitimalli on puuttunut ja on vielä omatkin ”leikit kesken”.

Haastateltu 3. Neuvolan terveydenhoitaja

Toisella hetkellä meinaa, ettei näytä vauvaa meille koskaan ja toisena hetkenä puhuu, että kohta istun tässä ja mulla on semmoinen pikkunen sylissä. Tunteet vaihtelee laidasta laitaan.

Haastateltu 1. Lastensuojelulaitoksen työntekijä

On tärkeää huomioida, että erityisesti lastensuojelutaustaisen nuoren vanhemmuutta tuetaan jo ennen lapsen syntymää. Tapausesimerkkimme nuori äiti ei ollut itse kokenut laitoskierteestä johtuen onnistunutta vanhemmuutta, joten hänen kohdallaan vanhemmuuteen tukeminen korostui erityisesti. Etenkin nuorelle äidille vanhemmuuteen kasvaminen vie aikaa ja vaatii totuttelua siitä, että enää keskiössä ei ole nuori itse, vaan sisällä kasvaa toinen ihminen, joka täytyy huomioida jatkuvasti. Pään sisäinen myllerrys muuttuvasta elämäntilanteesta ja hormoneista johtuen tapausesimerkkimme nuorella äidillä näyttäytyi tunteen purkauksina ja mielipiteet vanhemmuudesta vaihtelivat jatkuvasti. Mietimme, että varsinkin nuorelle äidille perhevalmennuksesta olisi hyötyä, sillä se voi lisätä tietoa todella paljon ja auttaa saamaan vertaistukea muista perhevalmennukseen osallistuvista. Vanhemmuuteen kasvaminen on tapauskohtaista ja toiset sisäistävät vanhemmuuden vasta lapsen synnyttyä ja toiset tuntevat olevansa vanhempia vielä lasta odottaessaan. Näemme, että merkityksellistä on se, että raskauden aikana tuleva äiti eläisi tulevan lapsen huomioon ottaen, vaikkei vielä tuntisi itseään vanhemmaksi. Tähän voisi olla

apua perhevalmennuksen antamista ohjeista ja neuvoista. Äitiyden ja vanhemmuuden tunteet voivat kehittyä kuitenkin vasta lapsen syntymän jälkeen.

5.5 Perhetyö

Perhetyö on yksi avohuollon tukitoimien muoto, minkä tarjoamiseen velvoittaa lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 36 § (30.12.2010/1380). Sillä voidaan tarkoittaa lastensuojelullista, terapeutista tai ennaltaehkäisevää palveluita. Lastensuojelun perhetyön ja ennaltaehkäisevän lastensuojelun perhetyön erottaa uuden lain mukaan kaksi kriteeriä: lastensuojelun perhetyössä tulee olla lastensuojelun asiakkuus ja perhetyön tekemisestä vastuussa on kunnan lastensuojelu. Esimerkiksi neuvolan ja päivähoidon järjestämä perhetyö on ennaltaehkäisevää perhetyötä ja tällöin lapsen ja perheen tilanteessa ei varsinaista huolta ole vielä syntynyt. Perhetyötä järjestää sosiaalihuollosta vastaava toimielin. Perhetyö koostuu monista erilaisista menetelmistä ja toimintamuodoista, joiden tarkoitus on turvata perheen hyvinvointi ja pääsääntöisesti perheitä tuetaan kokonaisvaltaisesti heidän omassa ympäristössään ja arjessa. (Nätkin & Vuori 2007, 7-9, 15, 18.)

Perhetyö voidaan nähdä perheiden arjen tukemisena niin yleisissä kuin erityisissä sosiaalipalveluissa. Sen keskiössä on lapsi, jonka elinolosuhteet ovat riippuvaisia perheen hyvinvoinnista. Perhetyön motiiviksi voidaan ajatella huoli lapsesta ja perheestä. Tarkoituksena perhetyössä on pieniin asioihin vaikuttaminen hyvän tuen mahdollistamiseksi perheen arjen jaksamisessa. Perhetyön tavoitteita on myös tukea perheen arjessa selviytymisen edellytyksiä. Päämääränä on, että perhe selviytyisi itsenäisesti arjesta ja perheen hyvinvointi olisi lisääntynyt huomattavasti. Menetelmät ja toimintamuodot ovat kuntakohtaisia ja suunnitellaan vastaamaan paikallista tarvetta ja perhetyötä voidaan tehdä esimerkiksi perheen kotona tai antaa perheelle tukea muussa ympäristössä. Menetelmät koostuvat käytännön avusta ja psykososiaalisen tuen yhdistelmästä. Tarkoituksena on tukea vanhempia kasvatustehtävässä, arvioida vanhemmuutta ja auttaa järjestämällä lapsille heidän hyvinvointiaan tukevaa toimintaa.

(<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo> Sosiaaliportti, luettu 10.2.2012; Nätkin & Vuori 2007, 7-9, 15, 18.)

Perhetyö on keskeinen osa hyvinvointiyhteiskuntaa. Perhetyötä tehdään perheen edun ja hyvinvoinnin takaamiseksi ja sen tarpeen määrittelee huoli lapsesta tai perheestä. Se vastaa lastensuojelun kahdenlaiseen tehtävään, eli lapsen edun takaamiseen ja perheiden tukemiseen ja siinä pitää huomioida lastensuojelulainsäädännön edellyttämät tehtävät. Perhetyön tavoitteet, suunnitelmat ja työskentelyn tarve kartoitetaan heti perhetyön tehtäviä suunnitellessa ja kirjataan asiakassuunnitelmaan mahdollisimman tarkasti. Perheen ongelmat, tarpeet ja voimavarat arvioidaan, jotta voidaan tehdä konkreettisia suunnitelmia perheen hyvinvoinnin edistämiseksi. Avohuollon tukitoimena järjestettävästä perhetyöstä tehdään päätös ja tukitoimet kirjataan myös jokaisen perheen asiakassuunnitelmaan. Perhetyön konkreettisia tavoitteita voi olla esimerkiksi perheen selviytyminen ilman auttavia tukitoimia, vanhemmuuden vahvistaminen ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen kehittäminen. Yksi perhetyön onnistumisen merkki voi olla perhetyön tarpeen poistaminen.

(<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/> sosiaaliportti, luettu 10.2.2012; Nätkin & Vuori 2007, 7-9, 18; Reijonen 2005, 10-11.)

Bergin (2008, 47) mukaan perhetyö on todettu hyvin äitikeskeiseksi ja se on usein yksinhuoltajaäitiyden tukemista, minkä kautta lapselle välittyvä apu voi olla riittämätöntä. Perhetyössä luodaan helposti normeja hyvästä äitiydestä kun äitiyttä pyritään tukemaan. Nousiaisen (2004, 72) mukaan perhetyön asiakkaana olevan naisen äitiyttä määritellään perhetyön ammattilaisten edustaman lastensuojelun sosiaalityön, yhteiskunnan ja sen normien ja ammattilaisten oman valta-aseman pohjalta. Ammattilaiset määrittelevät puheen ja toiminnan kautta äideille äitiyden rajat kulttuurisessa tilassa ja suhteessa lapseen. Normien luominen vahvistaa käsitystä hyvästä äitiydestä ja poikkeamiset siitä tuottavat ristiriitoja hyvän vanhemmuuden kuvasta.

Perhetyö kytetään läheiseen yhteistyöhön neuvolan ja päivähoidon kanssa, jolloin korostuu ennaltaehkäisevä näkökulma. Perhetyön asiakkaat tulevat ensisijaisesti neuvolan kautta. Yksi lastenneuvolan tai perhepalveluverkoston perhetyöntekijän tehtävistä on tukea ja edistää erityistä tukea tarvitsevien perheiden elämänhallintaa toistuvilla ja pitkäkestoisilla kotikäynneillä perhetilanteen niin edellyttäessä. Kotikäynnejä vaativia tilanteita on esimerkiksi itkuisen vauvan äidin väsymys, äidin lievä masennus, yksinhuoltajan tai hyvin nuorten vanhempien epävarmuus, lapsen levottomuus tai poikkeava uhmakkuus ja maahanmuuttajaperheiden tilanne. Perhetyö pyrkii käyttämään hyväksi erilaisten ammattiryhmien taitoja ja osaamista, jotta perheelle taattaisiin mahdollisimman monipuolinen apu ja tuki vaikeasta elämäntilanteesta selviytymiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:13, 30; Nätkin & Vuori 2007, 10-14.)

Meidän kunnassa on vain sosiaalipuolen perhetyöntekijä. Työ on etupäässä korjaavaa työtä, vähemmän riittää aikaa ehkäisevään työhön. Tarvetta olisi perhetyöntekijälle myös ennaltaehkäisevään työhön, synnytysten jälkeen tukemaan perhettä lapsen hoitamisessa, organisoimaan arjen pyöritystä uudessa elämäntilanteessa, varsinkin silloin kun vauva on ”itkuinen”
Haastateltu 3. Neuvolan terveydenhoitaja

Meillä kuuluu neuvolaan perhetyöntekijä, joka toimii neuvolan lisäksi myös lastensuojelussa ja päiväkodeissa. Työpanos ei yleensä riitä ennaltaehkäisevään työhön. Tai perhevalmennusta on tarjolla, mutta muuten...
Haastateltu 4. Neuvolan kätilö

Perhetyöntekijöiden paikkojen neuvolassa ollessa kuntakohtainen, voi perhetyöntekijä toimia yhtä aikaa eri yksiköissä perhetyöntekijänä. Perhetyöntekijän ollessa monen eri toimielimen yhteinen, jää ennaltaehkäisevälle perhetyölle vähemmän aikaa. Haastateltavat tuovat esille, että ennaltaehkäisevä perhetyö olisi kuitenkin käytännössä helpompaa ja kannattavampaa toteuttaa kuin korjaava perhetyö. Perhetyön merkitys ennaltaehkäisevänä on suuri, sillä se ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta, vaan sillä voidaan vähentää lastensuojelun tarvetta. Tärkeää olisi, että työntekijät oppisivat tunnistamaan pienenkin merkin perhetyön tarpeesta, jolloin pienistä huolista ei kasvaisi suuria ja ennaltaehkäisevä

näkökulma täytyisi. Perhetyötä voidaan toteuttaa monella eri tavalla ja monessa eri yksikössä. Uskomme, että perhetyöllä on suuri merkitys vanhemmuuden tukemissa ja lapsen hyvinvoinnissa. Perhetyön avulla perheen mahdolliset ongelmat voidaan tunnistaa ajoissa, jolloin lapsen etu hyvään lapsuuteen perheessä turvataan. Myös korjaavalla perhetyöllä on suuri merkitys silloin kun ennaltaehkäisevää perhetyötä ei ole voitu toteuttaa. Korjaavalla perhetyöllä voidaan kuitenkin yrittää estää laajempien lastensuojelullisten toimien tarve, jotta lapsi voi kasvaa perheessä omien vanhempiensa kanssa.

6. MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ

6.1 Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö

Moniammatillisuus käsitteenä alkoi esiintyä eri ammattilaisten ja ammattiryhmien yhteistyön kuvaamisessa 1980-luvun loppupuolella ja vakiintui käsitteeksi Suomessa 1990-luvulla. Moniammatillisuus on käsite, jolla ei ole tarkkaa sisältöä, mutta jota käytetään laajasti arjessa ja ammatillisessa keskustelussa. Sillä tarkoitetaan eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyötä ja päämäärään pyrkimistä tiimityöskentelyn avulla kun siihen ei mahdollisesti yksi ammattilainen kykene. (Karila & Nummenmaa 2001, 3, 41-42, 75; Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 33.) Yhteistyö määritellään sillä, että ihmisillä on yhteinen työ tai tehtävä suoritettavana tai he etsivät ratkaisuja yhdessä keskustellen. Moniammatillisuuden merkitys yhteistyössä on tiedon ja osaamisen tuominen yhteistyöhön. (Isoherranen 2005, 14.)

Moniammatillisuudessa korostuu jokaisessa työskentely-ympäristössä viisi asiaa, joita ovat asiakaslähtöisyys, tiedon ja eri näkökulmien kokoaminen yhteen, vuorovaikutustietoinen yhteistyö, rajojen ylitykset ja verkostojen huomioiminen. Moniammatillinen tiimityöskentely voidaan toteuttaa työyhteisöjen sisällä tai eri alan asiantuntijoiden kesken ja siihen liittyy myös ammattilaisten oppiminen ja oman osaamisensa kehittäminen. Keskeisintä moniammatillisessa yhteistyössä on, että organisaation, työyhteisön tai tiimin ammattilaisten osaamisesta tulee näkyvää sekä osaamista suunnitellaan ja organisoidaan perustehtäviä kunnioittavalla tavalla. Tarkoitus on koota ja prosessoida tietoa ja rakentaa yhteinen tavoite eri alojen asiantuntijoille. (Karila & Nummenmaa 2001, 3, 41-42, 75; Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 33.)

A**ASIAKASLÄHTÖISYYS**

TIEDON JA ERI NÄKÖKULMIEN KOKOAMINEN YHTEEN

A**VUOROVAIKUTUSTIETOINEN YHTEISTYÖ****K****ROOLIEN RAJOJEN YLITYKSET****A****VERKOSTOJEN HUOMIOIMINEN****POLKU**

Moniammatillisessa yhteistyössä korostuvia yleisiä käytännön näkökulmia
(Isoherranen 2005, 15)

Puhutaan myös monialaisesta yhteistyöstä ja sillä tarkoitetaan paikallistasolla toteutettavaa eri tahoilla toimivaa viranomaisten yhteistyötä, jossa on mukana sekä kunnalliset että valtion viranomaiset sekä kirkon paikallisviranomaiset. Moniammatillisessa yhteistyössä korostuu ammattiosaaminen ja monialainen yhteistyö eroaa siitä kuvaamalla toiminnan luonnetta selkeämmin ja laajemmin. Moniammatillisen yhteistyön ollessa eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyötä samalla sektorilla, on monialainen yhteistyö eri sektoreiden ja toimialojen välistä yhteistyötä. Laki määrittelee monialaisen yhteistyön koskevan vain viranomaisia, sillä yksityisillä palvelujen tuottajilla ei ole samaa velvoitetta palvelujen tarjoamisesta kuin viranomaisilla. Palvelut voivat myös poiketa toisistaan yksityisellä ja julkisella sektorilla. (Lybeck & Walldén 2011, 25-27.)

Voidaan puhua sisäisestä moniammatillisuudesta, eli ryhmän tai yhteisön sisällä tapahtuvasta eri ammattiryhmien yhteisestä toiminnasta perustehtävän toteuttamiseksi ja ulkoisesta moniammatillisuudesta, eli yhteisön tai ryhmän ja sen ulkopuolisten jäsenten välisestä yhteistyöstä. Ulkoinen moniammatillisuus voidaan jakaa suppeaan tai laajaan moniammatillisuuteen. Suppealla ulkoisella

moniammatillisuudella tarkoitetaan esimerkiksi päiväkodin yhteistyötä muiden ammattilaisten kanssa, jotka toimivat samojen lasten ja perheiden kanssa. Suppeaa moniammatillisuutta voidaan kehittää etsimällä uusia laajempia hallinnollisia rajoja ylittäviä toimintamalleja, yhteistä suunnittelua ja osaamisen kokonaisvaltaista käyttöönottoa. (Karila & Nummenmaa 2001, 147.) Suppeaa ulkoista moniammatillisuutta voidaan toteuttaa myös lastensuojelulaitoksen tai neuvolan ja muiden samojen henkilöiden kanssa työskentelevien ammattilaisten välillä. Laaja ulkoinen moniammatillisuus voi koskea esimerkiksi päiväkodin ja neuvolan, neuvolan ja lastensuojelulaitoksen tai päiväkodin ja lastensuojelulaitoksen yhteistyötä.

Onnistunut moniammatillinen kokonaisuus on toisiaan täydentäviä osia, joissa ammattilaiset tietävät, mihin tahoon olla yhteydessä, kun tarvitaan monipuolistavaa asiantuntemusta. Epäonnistuneessa moniammatillisessa yhteistyössä vastuut, auttaminen, verkostokokoukset ja avunhakijoiden tilanteet ajautuvat umpikujaan tai kriisiin. Kun kehitetään aina pidemmälle ulottuvia työ- ja terapiamuotoja moninaisten ongelmien kohtaamiseksi, täytyy huomioida avuntarvitsijan kokonaistilanne. Täytyy voida ylittää rajoja eri verkostojen välillä. Toisaalta taas selkeät rajanvedot eri asiantuntijoiden välillä ovat hyödyllisiä erikoisosaamista ajatellen, mutta asiakas hyötyy erityisesti kun ammatillinen järjestelmä kohtaa muuntuvat sosiaaliset verkostot. Eri toimijoiden välinen yhteistyö ei siis poista erityisosaamisen tarvetta. Asiakkaan lähiverkosto ja ammattilaiset muodostavat verkoston, jossa korostuvat jaettu asiantuntijuus ja dialogisuus. (Seikkula & Arnkil 2005, 9-10, 16.)

Yhteistyöhön alkoi ensin sosiaalityöntekijä, tytön lääkäri, terapeutti oli kans mukana keskustelemassa. Tytön lähimmäisiä.
Haastateltu 1. Lastensuojelulaitoksen työntekijä

Dialogisuus esiintyy jokaisessa ihmisten välisessä keskustelussa ja sen lähteenä on dialoginen suhde. Se ei ole pelkkää ilmauksien vaihtamista kysymällä ja vastaamalla, vaan vuorovaikutusta ihmisten välillä. Keskeisintä siinä on suhtautumistapa, perusasenne ja ajattelutapa. Dialogisuudessa keskustelija ottaa huomioon ympärillään olevan sosiaalisen vuorovaikutuskentän ja pyrkii

huomioimaan muut keskustelun osanottajat, kontekstin ja jättää tilaa vastauksille. Vastaukset dialogisuudessa eivät sulje pois määrittelyksiä tai äärimmäistä vastausta, vaan auttavat uusien näkökulmien syntymistä asioista. (Seikkula & Arnkil 2005, 85-86.) Vastaukset tuovat lisää uusia asioita asiakkaan ja hänen läheistensä väliseen dialogiin. Vastausten kommentointi ja näkökulmien vaihtaminen lisää läheisten tietoa ja ymmärrystä asiakkaan tilanteesta. (Seikkula & Arnkil 2009, 11-12.) Myös Pyhäjoki (2005, 71) toteaa auttamistyön perustan olevan ihmiskäsityksessä ja kunnioittavassa kohtaamisessa, jossa ammattitaito ja erityisosaaminen antaa tukea ja turvaa työntekijälle helpottamaan asiakkaan kohtaamista. Hän kirjoittaa auttamistyön erikoistumisesta ja siihen liittyvästä lisääntyvästä rajojen ylittämisestä, joka johtaa moniasiakkuuteen, jolloin perheet ovat monen eri ammattiryhmän asiakkaita. Moniasiakkuuteen ja moniammatillisuuteen liittyy olennaisesti verkostot, jotka toimivat dialogisuuden avulla.

Aikaisemmin ammattitaito ja asiantuntijuus käsitettiin yksilön toimintana ja voimavarana, mutta nykyään korostetaan verkostojen ja organisaatioiden osaamista ongelmien ratkaisussa ja puhutaan jaetusta asiantuntijuudesta. Asiantuntijuus määritellään jonkin asian erityistiedon ja -taidon hallintana. Tarkoitus on identifoida samoissa toimintatilanteissa olevien työntekijöiden ja ammattiryhmien erityisosaaminen, jotta osaamista voidaan hyödyntää yli ammatillisten rajojen ja viitekehysten. Mitä tasokkaampaa ja moninaisempaa erityisosaamista on käytettävissä moniammatillisen ryhmän sisällä, sitä laadukkaampaa on ryhmän yhteinen osaaminen. Jaetussa asiantuntijuudessa ammattilaiset jakavat osaamisen, tiedon, suunnitelman ja tavoitteen voimavarat, jotta yhdessä moniammatillinen tiimi voi työskennellä päämäärän saavuttamisen eteen. Tavoite on, että kaikki moniammatilliseen yhteistyöhön osallistujat kykenevät vaikuttamaan keskusteluun ja päätöksentekoon sekä tuomaan siihen oman perspektiivinsä. Jaetussa asiantuntijuudessa yksilö voi myös katsoa ja muokata omia käsityksiään muiden ammattilaisten näkökulmiin verraten. (Karila & Nummenmaa 2001, 22-24, 34, 149-150; Isoherranen, Rekola, Nurminen 2008, 34.)

Sosiaali- ja terveysalan asiakastyössä voidaan kuvata moniammatillisuutta eri asiantuntijoiden yhteistyöllä, jossa korostuu asiakkaan huomioiminen. Eri asiantuntijoiden tiedot ja taidot integroidaan yhteen asiakaslähtöisesti. (Isoherranen 2005, 14.) Myös Seikkula & Arnkil (2009, 5-6) pohtivat asiakkaan asemaa moniammatillisessa yhteistyössä. Moniammatillisissa tilanteissa puhutaan asiakkaan asioista, mutta välttämättä asiakasta ei ole kutsuttu paikalle, vaikka asiakkaan ääntä tulisi kuunnella. Usein asiantuntijat kokoontuvat keskenään ja puhuvat asiakkaasta ja hänen tilanteestaan paperista katsoen, kenties koskaan tapaamatta asiakasta. Asiakkaiden ja ammattilaisten välisissä suhteissa yhteistyö on korvaamaton voimavara ja asiakkaan tulee olla aktiivinen toimija kohteen sijaan. Asiakkaan kuunteleminen ja vuoropuhelu asiakkaan ja ammattilaisten välillä lisää hyvinvointia ja elämänhallintaa. Isoherranen, Rekola & Nurminen (2008, 34) toteavat myös moniammatillisen yhteistyön tärkeimmän ajatuksen olevan asiakaslähtöisyyden. Yhteistyössä on tarkoitus huomioida asiakkaan elämän kokonaisuus ja hänen hoiva- ja hoitopolkunsu kokoamalla yhteen eri asiantuntijoiden tiedot ja taidot. Moniammatillinen yhteistyö on vuorovaikutusprosessi, jossa luodaan kuva asiakkaan tilanteesta, tehdään ja päätetään yhteinen tavoite ja mietitään tarvittavat toimenpiteet ja keinot ongelman ratkaisuun.

On selvää, että moniammatilliseen työhön syntyy ristiriitatilanteita kun erilaisen koulutuksen saaneet ammattilaiset työskentelevät yhdessä ja toisaalta niitä pitääkin syntyä, jotta eri näkökulmat tulevat esille. Tärkeintä on, että vaikka työtilanteet olisivat kiireisiä ja konflikteja syntyisi, osataan niitä käsitellä. Ristiriitatilanteille on hyväksi, että ilmaistut ristiriidat perustellaan ja käsitellään kunnolla ja avoimesti, sillä se lisää luottamusta ja toisten jäsenten ymmärrystä asiaan. Moniammatillisen verkoston jäsenten ristiriidat voivat auttaa avoimempaan keskusteluun ja vastuunottamiseen päätöksistä. (Isoherranen 2005, 48.) Myös kaikkien verkoston jäsenten kuuleminen korostuu moniammatillisessa yhteistyössä. Tämä voi tuoda työskentelyyn haasteita, koska omaa osaamista täytyy tuoda esille, mutta siitä ei saa tulla pääasia. Keskeisessä asemassa on kaikkien näkökulmien huomioon ottaminen, mutta tämä saattaa luoda työntekijöille keskinäistä kilpailua, mikä voi muodostua esteeksi onnistuneelle moniammatilliselle yhteistyöllä. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 33.)

Meillä oli verkostopalaveri. Tyttö oli sitä mieltä, että he eivät tänne jää (lastensuojelulaitokseen). Menevät Ensi- ja turvakotiin. Tulevan isän äiti taas oli sitä mieltä, että poika ei missään nimessä tule asumaan lastenkodin alueelle. Sitten ne otti selvää Ensi- ja turvakodista, että sielläkin on säännöt. Ei se ollutkaan hyvä idea niitten mielestä. Sitten oli palaveri, jossa oli tytön uusi sosiaalityöntekijä, henkilökohtainen sossu oli lomalla. Se uusi sossu sitten sano tytölle, että ”sinähän menet sinne ensikodille”. Siitä tyttö sitten riemastu ja itki, että hän jää lastenkodille ja tämä uusi sossu oli sitten aivan pihalla. Noh, minä sitten selvitin sille, että vaihtoehdot ovat vielä auki ja tyttö saa itse valita, minne menee asumaan kun vauva syntyy.

Haastateltu 3. Lastensuojelulaitoksen työntekijä

Asiakaslähtöisyys korostaa asiakkaan kuuntelemista ja huomioimista kokonaisuutena. Asiakkaan tilanteesta tulisi olla kaikilla moniammatilliseen yhteistyöhön osallistuvilla henkilöillä yhtenäinen tieto. Haastateltu 3, eli lastensuojelulaitoksen työntekijä kertoi verkostopalaverissa sattuneesta konfliktista. Palaverissa kävi ilmi, että tulevan nuoren äidin henkilökohtainen sosiaalityöntekijä oli lomalla ja tilalla oli uusi sosiaalityöntekijä. Uudella sosiaalityöntekijällä ei ollut kaikkea ajankohtaista tietoa nuoren äidin tilanteesta, vaan hän oli tehnyt omia johtopäätöksiä, mitkä hän toi ilmi palaverissa ja jotka hämmensivät nuorta äitiä. Mielestämme uuden sosiaalityöntekijän olisi pitänyt ottaa enemmän selvää herkässä tilassa ja iässä olevan nuoren äidin tilanteesta, eikä olettaa asioita, jotka eivät pitäneet paikkaansa. Toisaalta nuori äiti oli itsekin vaihtanut mielipidettänsä useaan kertaan, mutta sosiaalityöntekijä ammattilaisena olisi voinut esittää asiansa kysymällä tilanteesta nuorelta itseltään, eikä olettamalla. Konfliktit voivat kuitenkin auttaa ajattelemaan asioita eri puolilta ja tässäkin tilanteessa nuori sai uusia ajatuksia asumisen suhteen kun oletukset olivat erilaisia hänen omaan mielipiteeseensä verraten.

6.2 Moniammatillisuus neuvolassa

Neuvolan toimivan työyhteisön tärkein tekijä on riittävä henkilöstömäärä. Henkilöstön keskeisimmät ammattilaiset ovat lääkäri ja terveydenhoitaja, jotka muodostavat kiinteän ydintyöparin. Neuvolan henkilöstöön voivat kuulua myös

perhetyöntekijä ja erityistyöntekijät. Neuvolan työntekijät muodostavat kiinteän yhteistyöverkon muiden lapsiperheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa. Työtehtävät jakautuvat neuvolassa kuten muissakin terveydenhuoltoyksiköissä ammatillisten vaatimusten mukaan. Terveystyöntekijä on terveyden edistämisen ja perhehoitotyön asiantuntija ja tuntee oman alueensa väestön sekä vastaa toiminnan hoitotieteellisestä tasosta. Lääkäri tapaa terveydenhoitajan ohella koko perheen ja huolehtii terveyden seurannasta lääketieteellisen näkökulman huomioon ottaen. Nykyään perhetyöntekijää suositellaan otettavaksi mukaan neuvolatoimintaan, mutta perhetyöntekijän voi korvata lisäämällä terveydenhoitajan ammatillista osaamista tai täydentämällä neuvolatyöryhmää tai perhepalveluverkostoa sosiaalitoimen perhetyöntekijällä. Neuvolassa perhetyöntekijä toimii työparina terveydenhoitajan kanssa. Kunnat voivat järjestää joustavaa palvelua käyttämällä perhetyöntekijää neuvolan lisäksi osa-aikaisena päivähoidossa ja lastensuojelussa. Psykologi, puheterapeutti, fysioterapeutti, ravitsemusterapeutti ja suun terveydenhuollon henkilöitä kuuluu neuvolan moniammatilliseen verkostoon. Hallinnollisesti nämä ammattilaiset eivät kuulu neuvolan henkilökuntaan, mutta kunnan tulee huolehtia neuvolan mahdollisuuksista konsultoida näitä ryhmiä. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:13, 27-28, 30, 31.)

Neuvola voi ohjata asiakasperheen omien tapaamistensa lisäksi kotipalvelun ja päivähoidon piiriin tai neuvolan perhetyön asiakkaaksi. Yhteistyö muiden tahojen, kuten päivähoidon, sosiaalitoimen ja kotipalvelun kanssa kuuluvat ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön neuvolatoiminnassa. Perheen ollessa ainoastaan neuvolan asiakas, on moniammatillisen verkostotyöskentelyn käynnistäminen neuvolan työntekijöiden aloitteellisuudesta kiinni. Yksi neuvolatyön keskeinen asia on ehkäisevän lastensuojelun toteuttaminen, jolloin neuvolatoiminnan resurssien riittävyyttä tulee arvioida säännöllisesti lastensuojelun suunnitelmien laatimisen yhteydessä. Hyviä kokemuksia ehkäisevästä lastensuojelutyöstä on saatu tekemällä raskauden aikaisia kotikäyntejä yhteistyössä perhetyöntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. (Sosiaaliportti luettu 17.5.2012 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/neurolatyo/>.)

6.3 Moniammatillisuus päivähoidossa

Päiväkodit ovat osa lasten kasvatus- ja koulutusjärjestelmää ja niille on annettu toiminnan tavoitteet lainsäädännössä ja ohjauksessa. Toiminnan tavoite on lasten kasvun ja kehityksen kokonaisvaltainen tukeminen ja näihin tavoitteisiin on vastattava sopivalla ja ammattitaitoisella henkilökunnalla. Päivähoitotyössä vaaditaan siis osaamista kasvatuksen, opetuksen, hoidon ja huolenpidon suhteen ja on tarkoitus järjestää lapsille laadukas oppimisympäristö, mikä vaatii moniammatillisen yhteisön. Moniammatillisuudesta keskustellessa ei pääpainon ole tarkoitus kärjistyä siihen kuka voi tehdä mitään, vaan miten voimavarat voidaan yhdistää. (Karila & Nummenmaa 2001, 29, 31, 35.)

Päivähoidossa ulkoista moniammatillisuutta tarvitaan kun päiväkodin henkilökunnan oma osaaminen eri ole tarpeeksi riittävää perheen edun turvaamiseen. Yhteistyöhön voi osallistua muun muassa päiväkodin ja sosiaali- ja terveystoimen edustajia. Tämän lähtökohtana on kyky tunnistaa oman työskentelyn rajat sekä tiedostaa mihin oma osaaminen ja asiantuntijuus riittävät. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 34.)

Ennen vuonna 1973 voimaantullutta lakia lastenpäivähoidosta päiväkodeissa työntekijöinä toimivat lastentarhanopettajat, lastenhoitajat, päiväkotiapulaiset ja harjoittelijat. Lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat vastasivat toiminnasta ja apulaiset ja harjoittelijat olivat avustavia henkilöitä. Uusi laki päivähoidosta alkoi ohjata päiväkotien henkilökuntaa kouluttautuneempaan suuntaan. 1990-luvulla päivähoitajien ja lastenhoitajien koulutukset vaihtuivat lähihoitajan koulutuksiksi, lastentarhanopettajien koulutus siirrettiin yliopistoihin kasvatustieteen tiedekuntiin alemmaksi korkeakoulututkinnoksi ja sosiaalikasvattajien tutkinto muuttui ammattikorkeakouluihin ja vaihtui sosionomin tutkinnoksi. Nykyään päiväkotien henkilöstörakenne ja ammatillisuus rakentuu kelpoisuusasteen mukaan, jolloin joka kolmannella hoito- ja kasvatusvastuullisella työntekijällä täytyy olla opistoasteinen tutkinto. Päiväkodeissa on hyvin erilaisella koulutuspohjalla työskenteleviä ammattilaisia ja asiantuntijuus painottuu eri tavoin. Kun koulutustaustat eroavat toisistaan, voi se tuoda eriarvoisuutta ja epävarmuutta eri työtehtäviin sopivuudesta. Jos ammattikunnat kilpailevat

työtehtävistä, moniammatillisen työyhteisön mahdollisuudet kärsivät. Tärkeää olisi siis käyttää moniammatillisuutta rakentavana ja luovana työyhteisönä, jolloin eri ammattiryhmien osaaminen huomioon ottaen, voidaan tarjota parhaat olosuhteet päivähoidolle ja kasvatukselle. (Karila & Nummenmaa 2001, 35-37, 40-41.)

Jos vaikka lastensuojelutapaus... Vanhemman kanssa puhutaan. Työntekijät tulee puhumaan esimiehelle, että mitä me tässä tehtäs. Sitten seuraava vois olla kelto. Hänen kanssa vois pitää konsultaatiota, kelto on sitä varten että hänelle voi soittaa ja kysyä mihin me otetaan seuraavaksi yhteyttä että mitä tehhään. Neuvolahan on yhteistyökumppani, ihan niissä alkukeskusteluissa vanhempien kanssa kysellään että saako olla neuvolaan yhteydessä. Niistä poristas varmaan... sitten kyseltäs että onko perheneuvolaan mahdollista käyntitarvetta, perhetyöntekijän tarvetta tai.. tai sitten kysellä onko sosiaalityöntekijä käynyt kotona. Minkälaista apua sille perheelle ruvettais räätelöimään. Jonku aikaa seurattaisiin sitä. Ja sosiaalityöntekijät on tännekin päin yhteydessä. Että sillä tavalla yhteistyö verkko pelaa. Ja meillä on palaverieita sitten heidän kanssa.

Haastateltu 1. Lastentarhanopettaja

Moniammatillinen yhteistyö tuo laajoja ulottuvuuksia päivähoidon arkeen. Päivähoitoyksikössä moniammatillisen yhteistyön mahdollisuus tulee esille jo alkukeskustelussa kun lapsi saapuu päiväkotiin. Keskustelussa kerrotaan vanhemmalle tai vanhemmille mitä yhteistyötahoja päiväkodilla on, kuten yhteistyö neuvolan ja sosiaalitoimen kanssa. Vanhemmilta kysytään, antavatko he huolen herätessä ottaa yhteyttä päiväkodin ulkoisiin elimiin ja kenen kanssa keskustellaan ensin.

6.4 Moniammatillisuus lastensuojelussa

Lastensuojeluviranomaisten tehtävä on tukea lapsia ja nuoria, joiden terveys tai kehitys on vaarantunut. Lastensuojelulaki velvoittaa sosiaali- ja terveystoimien työntekijöiden ilmoittamaan sosiaalitoimen lastensuojelutyöntekijälle, perhe tai yksilökohtaisen lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta (Lastensuojelulaki 417/2007 2§ & 15§).

Uutta lastensuojelulakia on muutettu sen voimaan tulemisen jälkeen (1.1.2008) 1.3.2010 ja 1.1.2011. Uuden lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuutta koskevaa 25 §:ää on muutettu lainmuutoksella (1391/2010) ja sen tarkoituksena on, että ilmoitusvelvollisuus kattaisi mahdollisimman täydellisesti kaikki tahot, jotka tehtävässään voivat saada tietoa lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Päämääränä on, että lapsen ja hänen perheensä avun ja tuen tarpeisiin voitaisiin järjestää tarvittavaa tukea mahdollisimman varhain ja sen kaltaisena, että se voisi mahdollisesti ehkäistä tai vähentää ongelmien pahenemista. Ennaltaehkäisyyn pyrkimisenä on kyetä välttää raskaampien sosiaali- ja terveydenhuollon toimien tarpeita. Varhaisen ja oikeanlaisen tuen avulla on mahdollista vähentää lapsen ja perheen inhimillisiä kärsimyksiä, edistää osallisuutta ja ehkäistä lapsen tai nuoren syrjäytymistä. (Kosonen 2011, 59-60.)

Kun lastensuojeluasiala otetaan vireille, tämä vaatii, että sosiaalityöntekijä on ottanut vastaan lastensuojeluilmoituksen. Hän on vastuussa lastensuojelutarpeen selvityksen teosta. Henkilöllä on oltava sosiaalityöntekijän ammatillinen kelpoisuus (Lastensuojelulaki 417/2007 13b §). Kelpoisuusvaatimuksena on suoritettu ylempi korkeakoulututkinto ja pääaineopintoina sosiaalityö. Lastensuojelulain (417/2007 14§) mukaan kunnan on huolehdittava, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on käytettävissään lapsen kasvun ja kehityksen, terveydenhuollon, oikeudellisista sekä muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta. Kunnan tulisi myös asettaa sosiaali- ja terveyshuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista koostuva lastensuojelun asiantuntijaryhmä (Lastensuojelulaki 417/2007 14§). Tämä asiantuntijaryhmä avustaa sosiaalityöntekijä lastensuojelun toteuttamisessa ja antaa lausuntoja toimenpiteitä koskevan päätöksen tueksi. Myös terveyskeskusten ja sairaanhoitopiirin on annettava asiantuntija-apu tarvittaessa lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa (Lastensuojelulaki 417/2007 14§, 15§).

Lastensuojelua toteutetaan yleensä työparityöskentelynä. Tätä voidaan käyttää esimerkiksi lastensuojelutarpeen selvityksessä. Työpareina yleensä toimii sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja, jonka kelpoisuus vaatimus on sosiaalialalle suuntaava sosionomin ammattikorkeakoulututkinto. Kun pyritään

kokonaisvaltaiseen työhön, jossa yhdistetään osaajien taitoja, on kahden ammattiryhmän yhdistäminen tätä. Tehty-hankkeen (Liukonen & Lukman 2007, 103, 110) mukaan työn perustana on asiakkaan tukeminen henkisenä, fyysisenä ja sosiaalisena kokonaisuutena. Vaikka sosiaalityöntekijällä on päävastuu asiakkaasta, hän neuvottelee ja koordinoi tehtävien jaon ja perheen palveluiden toteuttamisen perheen tarpeiden ja lastensuojelutiimin osaamisen mukaan. Sosiaaliohjaajan tehtäviin lastensuojelutiimissä kuuluu intensiivinen perhetyö sosiaalityöntekijän tekemän huoltosuunnitelman mukaan. Tämän lisäksi sosiaaliohjaajalle kuuluu arviointityö yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. (Liukonen & Lukman 2007, 109.)

Lastensuojelussa hyödynnetään laajasti eri ammattikuntien osaamista. Esimerkiksi lasten seksuaalisten hyväksikäytön arvioinnissa sosiaalityöntekijät tekevät yhteistyötä lääkäreiden kanssa. Sosiaalityöntekijät joutuvat kehittämään yhteistyötä ja menetelmiä lastensuojelulaitosten ja eri tahojen kanssa. Näitä tahoja voi olla perheneuvola, päivähoido, koulut, psykiatrinen hoitoa antavat tahot, A-klinikka, poliisi, seurakunta, harrastustahot ja Mannerheimin lastensuojeluliitto. Aina pyritään toiminaan perheen edun mukaisesti ja yhteistyötaho räätälöidään kunkin perheen tarpeen mukaan.

6.5 Neuvolan ja lastensuojelun yhteistyö

Lastensuojelun työntekijät ovat lastenneuvolan tärkeimpiä yhteistyökumppaneita. Moniammatillinen yhteistyö on keskeisessä asemassa neuvolatyössä. Ehkäisevä lastensuojelutyö vaatii neuvolalta kiinteitä suhteita yhteistyötahoihin eli päivähoidon, sosiaalitoimeen ja kotipalveluun. Jos perhe on ainoastaan neuvolan asiakas, on verkostotyöskentelyn käynnistäminen neuvolan työntekijöiden varassa. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004, 43, <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/neurolatyo/>)

Neuvolassa tehtävä ennaltaehkäisevä perhetyö on vapaaehtoisuuteen perustuvaa eikä tämä vaadi lähetettä tai asiakkuutta lastensuojelussa. Neuvolan

ennaltaehkäisevä perhetyö on osa ehkäisevää lastensuojelua. Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö on kotiin tehtävää työtä, jolla tuetaan ja edistetään perheiden elämänhallintaa tilanteissa, joissa perhetilanteen selvittely ja tukeminen edellyttävät toistuvia ja riittävän pitkäkestoisia kotikäyntejä. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, 35.) Perheen voimavarojen tunnistaminen perustuu tuttuuteen ja asiakassuhteen jatkuvuuteen. Neuvolan työntekijöille on kehitetty tunnistamisen tueksi erilaisia apulomakkeita, joiden käyttöä suositellaan. Näitä ovat esimerkiksi vanhempien alkoholin käytön, parisuhdevälivallan, varhaisen vuorovaikutuksen, perheen voimavarojen kartoittamiseen ja synnytyksen jälkeisen masennuksen tunnistamiseen kehitetyt lomakkeet. Vanhemmille, jotka odottavat ensimmäistä lastaan, järjestetään moniammatillisesti toteutettua vanhempainryhmätoimintaa. Heidän luokseen myös tehdään kotikäynti. (<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/neuvolatyo/>)

Kun on kyseessä nuori, lastensuojelutaustainen äiti, järjestetään tiheämmät tapaamiset ja seurannat neuvolaan. Pitää varmistaa, että tukiverkko on kunnossa. Asiakas ja tukiverkko ajan tasalla.
Haastateltu 3. Neuvolan terveydenhoitaja

Nuoret äidit hakevat eri tavalla apua. Jotkut paljon, toiset ei ota vastaan vaikka tarjotaankin. Joillakin on suku kovastikin mukana. Esimerkiksi nuorella äidillä voi olla oma äiti, mummo, siskoja tai lapsen isän äiti tukena, tai joku viranomaisen lastensuojelutaustasta. Ne voi olla niin kuin "vertaisvanhempia".
Haastateltu 4. Neuvolan kätilö

Me ollaan tarvittaessa sulle apuna ja ollaan tukemassa. Eikä siinä kukaan vahdi miten sää sitä hoidat. - - mutta sillä on niin kova "kyllä mää pärjään, en minä sinua tarvi" -asenne tosi voimakkaasti.
Haastateltu 1. Lastensuojelulaitoksen työntekijä

Kun neuvolan asiakkaaksi tulee nuori lastensuojelutaustainen äiti, toimitaan, kuten muutenkin nuoren äidin kohdalla toimittaisiin. Lastensuojelutausta otetaan huomioon ennaltaehkäisyä varten järjestämällä useampia tapaamisia neuvolan työntekijän ja nuoren äidin välillä. Nuoren äidin kohdalla on erityisen tärkeää, että

tukiverkko on olemassa. Tukiverkko voi muodostua ammattilaisista tai nuoren läheisistä. Vastaaja toi esille, että nuoren äidin tukiverkko voi esimerkiksi koostua lapsen isän lisäksi muista vanhemmuuden kokeneista läheisistä tai muuten luotettavista ihmisistä. Pohdimme, että ehkä nuoren lastensuojelutaustaisen äidin kohdalla tukiverkon laajuus kertoo elämän aikana tavatuista ja mieleen jäävistä ihmisistä ja siitä, että nuori äiti ei halua kuormittaa vain yhtä henkilöä, vaan pyytää mielellään apua laajemmalta alueelta. Laajalta tuleva apua voi olla myös useammin käytettävissä esimerkiksi lastenhoidollisissa asioissa.

Kun lastenneuvolatyöryhmässä herää epäily lastensuojelun tarpeesta, konsultoidaan lastensuojelunviranomaisia. Konsultaation voi tehdä alku vaiheessa nimeämättä perhettä. Itse varsinainen lastensuojeluilmoitus edellyttää perheen yksilöimistä. Näin ollen asiasta on syytä sopia perheen kanssa tai vähintään ilmoittaa perheelle ilmoituksen tekemisestä. Neuvolatyöryhmä osallistuu lastensuojeluviranomaisten toivomiin tuki- ja selvitystoimiin. Lastenneuvola on osana huolehtimassa yhdessä lastensuojeluviranomaisten kanssa siitä, että lastensuojelun tukitoimien piirissä olevat lapset ja heidän perheensä saavat tarvitsemansa lastenneuvola- ja perhepalveluverkoston palvelut. Sosiaalityöntekijä voi tukea perhettä taloudellisesti, järjestämällä tukihenkilön tai tukiperhetoimintaa, terapiapalveluja, tukea harrastustoiminnassa ja mahdollistaa perheelle virkistys- ja lomapalveluja. Perhetyön tavoitteena on tukea perheitä arjessa selviytymiseen. Sen avulla pyritään tasa-arvoistamaan perheen elämän edellytyksiä ja vahvistamaan perheen toimintamahdollisuuksia eri tilanteissa (Uusimäki 2005, 40-41.) Jotta neuvolatyö toimii perheitä parhaiten palvelevalla tavalla ehkäisevän lastensuojelun alueella, tulee neuvolatoiminnan resurssien riittävyyttä arvioida säännöllisesti kunnissa toteutettavien lastensuojelun suunnitelmien laatimisen yhteydessä. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, 43-44, <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/neuvolatyo/>.)

Uusi lastensuojelulaki, joka astui voimaan 1.1.2008, vaikuttaa myös neuvolan perhetyöntekijöiden ja monien muiden ammattiryhmien työhön. Sosiaalitoimen kanssa tehdään entistä enemmän yhteistyötä ja laki on herkistynyt lastensuojeluilmoituksen tekemisessä. Uuden lain myötä on helpompi määrittää,

milloin perhe voi vielä hyötyä ennaltaehkäisevästä perhetyöstä ja milloin tuen tarve on korjaavaa vaatien lastensuojelullista tukea. Uusi laki vaati perhetyöntekijöistä entistä enemmän herkkyyttä havainnoida perheen todellista tuen tarvetta. Laki velvoittaa tekemään terveydenhoitajan kanssa lastensuojeluilmoituksen, jos siihen kokee pienintäkin tarvetta. (Lastensuojelulaki 417/2007 25§ & 25 d§, [http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/.](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/))

6.6 Neuvolan ja päivähoidon yhteistyö

Sekä neuvolassa että päivähoidossa tehtävänä on edistää lapsen kasvua, kehitystä, oppimista ja tukea vanhempia heidän kasvatustehtävissään. Eräs tärkeimmistä lastenneuvolan ja päivähoidon yhteistyöalueista on päivähoidossa olevien lasten infektioiden ehkäisy. Jotta infektioriskit minimoitaisiin, tulisi terveydenhuollon olla vastuullisesti mukana järjestämässä lapsille terveellistä toimintaympäristöä. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, 45.) Varhaiskasvatuksessa vanhemmuutta tuetaan asiakaslähtöisesti monin erilaisin toiminnoin. Varhaiskasvatuksella on kuitenkin erilainen näkökulma lapsiperheisiin kuin neuvolalla. Päivähoidon henkilöstö tapaa päivähoidossa olevien lasten vanhempia joka päivä ja näin ollen heillä on hyvä mahdollisuus keskustella vanhempien kanssa lapsen kasvuun, oppimiseen ja kehitykseen sekä perheeseen liittyvistä asioista. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, 44.) Neuvola-asiakirjoihin on liitettävä vanhempien allekirjoittama lupa, jossa määritellään tietojenvaihto-oikeudet neuvolan ja päivähoidon välillä ennen kuin tietoja yksittäisen lapsen asioista voidaan vaihtaa. Päivähoidossa voidaan vastaavasti pyytää samanlainen lupa. Olisi hyvä, että vanhemmat toisivat päivähoidon henkilöstön arvion lapsen tilanteesta, taidoista ja ryhmässä selviämisestä neuvolan määräämisaikastarkastuksiin. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, 43-46.)

Päivähoidossa on lapsia, jotka ovat erityistuen tarpeessa. Vain kuitenkin osa näistä ongelmista on terveydenhuollon tiedossa. Olisi toivottavaa, että kiertävä erityislastentarhanopettaja, tai jos tällaista ei ole, muu päivähoidon

ammattihenkilö toimisi yhteistyöaloitteen tekijänä näiden lasten kohdalla. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, 45.) Tämän avulla jokainen neuvolatyöryhmä olisi tietoinen omalla vastuullaan olevista päivähoidossa erityistukea tarvitsevista lapsista. Päivähoito voi toimia merkittävänä alle kouluikäisten lasten erilaisten kehitys-, kontakti-, käyttäytymis- ja oppimisvaikeuksien ehkäisijänä ja kuntouttajana. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, 45.) Lastenneuvolan tai lastenneuvolatyöryhmän työntekijät voivat myös toimia aktiivisesti lasten ohjaamisessa päivähoitoon ja tarvittaessa päivähoidon tukitoimien piiriin silloin kun sen nähdään edistävän lapsen kehitystä tai kuntoutusta. Näissä tilanteissa päivähoito ja tukitoimet olisi hyvä järjestää lapsen kannalta mahdollisimman joustavasti perheen tilanne huomioon ottaen. Olisi hyvä jos perhetyöntekijä tai muu perhepalveluverkoston työntekijä osallistuisi päiväkodin toimintaan, koska tukemalla perhettä ja vanhemmuutta hän edistää lapsen kehitystä, mutta auttaa samalla päiväkodin henkilökuntaa jaksamaa. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, 45.)

6.7 Päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyö

Uudistunut lastensuojelulaki on tuonut päivähoidolle erilaisia velvoitteita. Laissa on kiinnitetty huomio varsinaisen lastensuojelutyön sisältöjen lisäksi ennaltaehkäisevään, varhaista tukea ja apua painottavan työn jäsentämiseen. Päivähoidon laki (1973/36 2a §) velvoittaa lapsen kasvun tukemisen lisäksi henkilöstöä vanhemmuuden tukemiseen. On helpompaa tukea perhettä ja ottaa huoli puheeksi, kun yhteistyö kodin kanssa toimii. Kun kasvatuskumppanuus toimii, sen merkitys korostuu varhaista puuttumista suunniteltaessa ja toteuttaessa. Päivähoidon varhaisella puuttumisella voidaan ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä tai korjata jo muodostuneita ongelmia aikaisessa vaiheessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11; Koivula 2004, 81-82.)

Kun päivähoidossa herää huoli lapsesta, keskustellaan ensin tästä työyhteisössä ja tämän jälkeen asia otetaan puheeksi lapsen vanhempien kanssa. Vanhempien kanssa yhdessä arvioidaan tarvitseeko lapsi erityistä tukea. Päivähoidon puolella korjaavaa toimintaa tehdään muun muassa erityislastentarhanopettajan ohjauksena

ja eri asiantuntijatahojen tuella ja kuntoutuksena. Lastensuojeluun liittyvä huoli voi koskea lapsen kehitystä, hyvinvointia, perheen elämäntilannetta tai kasvuolosuhteita. Jos työntekijällä herää epäily lastensuojelun tarpeesta, huolen puheeksi ottaminen vanhempien kanssa on haastavaa. (Huhtanen 2004, 45, 188.)

Päivähoitoa järjestetään avohuollon tukitoimena. Erityinen oikeus päivähoidon on lapsilla, jotka tarvitsevat sitä sosiaalisista tai kasvatuksellisista syistä. Tällöin päivähoidossa huomioidaan ne erityiset tarpeet, jotka on kirjattu lastensuojelun asiakassuunnitelmaan. Tätä laadittaessa on tarkoituksena, että kaikki osapuolet sitoutuvat yhdessä sovittuihin asioihin. Avohuollon tukitoimena päivähoitoa voidaan käyttää monella tapaa. Lapsen ja perheen erityistarpeiden huomioiminen päivähoitoa järjestettäessä on osa varhaista tukea lapselle. Erityispäivähoito, erityislastentarhanopettajan tuki ja konsultaatio ja varhaiskasvatuksen perhetyö ovat esimerkkejä siitä, miten monimuotoisesti päivähoito voi lasta ja hänen perhettään

tukea

(<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/>). Kun kyseessä on avohuollon tukitoimenpiteenä päivähoitoon sijoitettu lapsi, perheen kanssa tehtävää kasvatuskumppanuutta ja vanhemmuuden tukemista tehdään tiiviimmin. Yhteistyö päiväkotien ja lastensuojelun välillä on vaihtelevaa. Toisilla päiväkodeilla yhteistyö on tiiviimpää ja he saattavat tehdä yhteistyötä lastensuojelun työntekijöiden kanssa päivittäin. (<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/>

7. POHDINTA

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi oli meille valtavan työläs ja haastava. Teimme työtä useamman vuoden ajan enemmän ja vähemmän aktiivisesti. Työ oli koko ajan mielessämme ja se oli kuin labyrintti ilman ulospääsyä. Suurin haaste motivaation puuttumisen lisäksi oli yhteisen ajan löytyminen ja työn teon aikatauluttaminen. Alusta asti meille oli selvää, että teemme opinnäytetyön parityönä, vaikka se tuottikin hankaluuksia. Ajattelimme, että voisimme tukea ja potkia toisiamme eteenpäin, mutta toisaalta saimme myös tukea tekemättömyyteen kun olimme molemmat samassa veneessä. Olimme kuitenkin tehneet ennenkin yhdessä kurssisuorituksia, joten luotimme siihen, että yhteistyö toimii.

Oppimiskokemuksena opinnäytetyö prosessi on ollut kasvattava. Opinnäytetyön aihe oli meille vieras, sillä emme ole juuri olleet tekemisissä nuorten äitien kanssa. Aihe on lähinnä tuttu lehtien palstoilta ja Internetistä, mutta käytännön kokemus puuttuu. Vanhemmuuden tukeminen ja sen muodot olivat meille myös entuudestaan tuntemattomia aiheita. Mielenkiinto kuitenkin heräsi nopeasti nuorten äitiyden ollessa aina pinnalla oleva aihe. Opinnäytetyön tuoma tieto syvensi tietouttamme. Uskomme, että tästä työstä saamamme lisätietous on meille hyödyksi tulevaisuudessa, sillä olemme molemmat kiinnostuneita varhaiskasvatuksesta sekä lastensuojelusta.

Mielestämme haastattelumme olivat mieleisiä ja antoisia kokemuksia ja jokainen haastateltava oli hyvällä asenteella mukana haastatteluissa antamassa kirjoittamallemme teorialle vastinetta. Oli etu, että olimme haastattelemassa yhdessä, sillä pystyimme molemmat esittämään tarkentavia kysymyksiä haastattelun lomassa ja saimme näin mahdollisimman kattavia vastauksia tutkimuskysymyksiämme ajatellen.

Haastattelukysymyksemme koskivat nuoren lastensuojelupalveluita saavan äidin vanhemmuuden tukemista, eri tahojen keinoja tukea lastensuojelutaustaista nuorta äitiä ja moniammatillisuuden hyödyntämistä vanhemmuuden tukemisessa.

Kokosimme teoriaa näitä tutkimuskysymyksiä ajatellen sekä vertaamalla asiasisältöä haastatteluihin. Näin saimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Nuoren lastensuojelupalveluita saavan äidin vanhemmuuden tukeminen osoittautui haastatteluvastauksien ja teorian pohjalta ensiarvoisen tärkeäksi. Olisikin tärkeää, että tukeminen aloitettaisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, eikä sitä lopetettaisi lapsen synnyttyä. Ammattilaisten tuen lisäksi vertaistuen tärkeys nousi esille. On mahdollista, että nuori on läheispiirinsä ensimmäinen äidiksi tuleva nuori ja vertaistukea ei löydy lähipiiristä. Jos nuori ei itse löydä vertaistukea, tulisi ammattilaisen kertoa, millaisia vertaistuen mahdollisuuksia olisi saatavilla. Tänä päivänä on helppo löytää vertaiskokemuksia Internetin kautta, mutta olisi hyvä, että nuorella olisi vertaistukea saatavilla kasvotustenkin. Lastensuojelutaustaisen nuoren äidin tukemisessa tulisi ottaa huomioon lastensuojelutausta mahdollisten ongelmien ja tuen tarpeiden vuoksi, mutta tiedostamalla, ettei taustalla ole välttämättä merkitystä vanhemmuuteen. Tapausesimerkkimme nuoren äidin takana oli vankka asiantuntijatiimi, mutta ei ole aina varmaa, ottavatko kaikki nuoret aina tukea vastaan ja onko se hänelle merkityksellistä tukea.

Eri tahoilla on vanhemmuuden tukemiseen eri keinonsa. Valitsimme päivähoidon vanhemmuuden tukemisen menetelmäksi kasvatuskumppanuuden, sillä pidämme sitä tärkeänä osana varhaiskasvatusta. Kasvatuskumppanuuden tulisi muodostua perheiden ja ammattilaisten välille, jotta lapsen etu toteutuu päivähoidossa. Päivähoitoon ja kasvatuskumppanuuteen liittyy olennaisesti varhainen tuki ja varhainen puuttuminen. Päivähoidon henkilöstön on kyettävä huomioimaan ja tunnistamaan varhaisen tuen ja puuttumisen tarpeet lapsessa tai perheessä, ja ohjattava heidät tarvittaessa tarvittavan tuen piiriin. Tämä voi mahdollisesti ennaltaehkäistä tulevia ongelmia tai ainakin auttaa havaitsemaan ne ajoissa.

Perhevalmennus ja perhetyö ovat valitsemamme neuvolan tarpeelliset tukimuodot vanhemmuutta ajatellen. Neuvolan tärkeä tehtävä on tukea vanhempia kasvamaan vanhemmuuteen. Perhevalmennus alkaa jo ennen lapsen syntymistä. Mielestämme perhevalmennus on hyödyllistä, sillä se voi auttaa vanhemmuuteen kasvamisessa ja vahvistamaan tulevien vanhempien voimavaroja. Perhetyö

esiintyy myös lastensuojelun muotona tukea vanhemmuutta. Perhetyöhön ei kuitenkaan aina tarvitse lastensuojelun asiakkuutta, joten se voi toimia ennaltaehkäisevänä työmuotona. Lastensuojelussa sen motiivi on huoli lapsesta tai perheestä. Varsinainen perhetyön tarkoitus on tukea vanhempia kasvatustehtävissä.

Moniammatillisuudessa ja monialaisuudessa korostuu ammatillinen osaaminen yhdessä toisten ammattilaisten kanssa. Onnistunut moniammatillinen ja monialainen yhteistyö kostuu osista, joissa ammattilaiset täydentävät toisiaan. Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö korostuu vanhemmuuden tukemisessa. Lastensuojelu, neuvola ja päivähoito voivat toimia yhdessä ja täydentää toisiaan. Lastensuojelu, neuvola ja päivähoito voivat ohjata asiakkaita toistensa palvelujen piiriin ja hyödyntää toisiaan asiakkaan tukemissa. Näitä kaikkia kolmea tahoa ohjaa sama periaate perheiden hyvinvoinnin takaamisesta.

Lastensuojelulaitoksen, neuvolan ja päivähoidon tuki on nuorille äideille ajankohtaista eri vaiheissa. Tapausesimerkkimme nuorella äidillä lastensuojelupalvelut ovat olleet mukana jo varhaislapsuudesta asti ja kulkevat mukana vielä nuoruudessa jälkihuollon muodossa. Neuvolapalvelut tulivat ajankohtaisiksi nuoren tultua raskaaksi ja päätettyä lapsen pitämisestä. Päivähoidon tuki mahdollistuu jokaiselle lapselle ja perheelle subjektiivisen oikeuden myötä.

Ei ole olemassa tyypillistä nuorta äitiä, vaan jokainen heistä on oma erillinen yksilönsä. Tukemisen tarve on henkilökohtaista. Mielestämme nuoruus asettaa haasteita äitiydelle, mutta se voi olla myös etu ja voimavara. Nuoren äitiyttä ei pitäisi nähdä ongelmana, vaan nuoruuden voi nähdä mahdollisuutena ja resurssina. Ammattilaisen tehtävä on saada nuori uskomaan vahvuuksiinsa ja toimimaan itseä arvostavana vanhempana. Ongelmaksi nuorta äitiä kohdatessa voi nousta ennakoluulot nuorta ja nuoren äitiyttä kohtaan. Nuori voi olla kuitenkin yhtä hyvä tai heikko vanhempi kuin kypsempikin äiti.

LÄHTEET:

- Aalberg, Veikko & Siimes, Martti 2007, Lapsesta aikuiseksi. Nemo, Helsinki
- Aaltonen, Kimmo 2011, Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Tietosanoma oy, Tallinna
- Ahonen Timo, Lyytinen Heikki, Lyytinen Paula & Nurmi Jari 2010, Ihmisen psykologinen kehitys, WSOY
- Armanto, Annukka & Koistinen, Paula 2007. Neuvolatyön käsikirja. Tammi, Hämeenlinna
- Bardy, Marjatta 2009. Lastensuojelun ytimessä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Yliopistopaino, Helsinki.
- Berg, Kristiina 2008. Äitiys kulttuurisina odotuksina. Vammalan Kirjapaino Oy, Helsinki
- Brodén, Margareta 2006. Raskausajan mahdollisuudet. Therapie-säätiö, Helsinki
- Cantell, Laura 2007. Nuoren äitiyden erityispiirteitä. Teoksessa Perhevalmennuksen käsikirja (toim.) Klen, Inga & Mäkinen, Anni & Manninen, Saana & Lindqvist, Ulla 2007. Helsingin kaupunki
- Eskola, Jari. & Suorana, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen, Vastapaino Tampere
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha, 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä
- Haapamäki Jouko, Kaipio Kalevi, Keskinen Soili, Uusitalo Ilkka & Kuoksa Maria, 2000. Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Tammer-Paino Oy, Tampere
- Haapio Sari, Koski Kirsti, Koski Pirjo, Paavilainen Riitta, 2009. Perhevalmennus. Ws Bookwell Oy, Porvoo
- Hansen, Maija 2004. Olipa kerran perhe. Arvostava työote perhetyössä. Picaset Oy, Helsinki
- Heinimäki, Liisa 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi
- Heinimäki, Liisa 2005. Varhaista tukea lapselle –työvälineenä kehittämisvalikko. Erikoispaino Oy, Helsinki
- Hellsten, Tommy 2001. Vanhemmuus. Vastuullista vallankäyttöä. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Helminen, Jari (Toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. WS Bookwell Oy, Juva

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2005. Teemahaastattelu. Yliopistopaino, Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Yliopistopaino, Helsinki

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2005. Tutki ja kirjoita. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Saajavaara Paula 2007, Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki

Hirvonen, Eila 2000. Raskaus nuoren valintana. Tampereen yliopistopaino, Tampere

Huhtanen, Kristiina 2004. Varhainen puuttuminen – erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Tammerpaino Oy, Tampere

Huhtanen, Kristiina 2007. Kun huoli herää. WS Bookwell Oy, Juva

Häkä, Arja & Kuokkanen, Helena & Virolainen Arja 2006, Lapsen parhaaksi – Lähihoitaja lapsen varhaiskasvattajana. Edita Prima, Helsinki

Ihalainen, Jarmo & Kettunen, Terttu, 2006. Turvaverkko vai trampoliini. WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki

Isoherranen, Kaarina 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Dark Oy, Vantaa

Isoherranen Kaarina, Rekola Leena & Nurminen Raija, 2008. Enemmän yhdessä - Moniammatillinen yhteistyö. WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki

Janhunen & Saloheimo 2008. Äitiyden tunnepakkaus. Teoksessa Janhunen & Oulasmaa Minna. Äitiyden kielletyt tunteet. Väestöliitto

Juusola, Mervi 2009. Äidin voimakirja. Otava Kirjapaino Oy, Keuruu

Juusola, Mervi 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu

Kabat, Jon, & Kabat-Zinn, Myla 2011. Jokapäiväiset ilonaiheet. Basam Books Oy, Helsinki

Kangas, Urpo 2004, Lastensuojelu ja lapsen huolto. Teoksessa: Puonti Annamajja, Saarnio Tuula & Hujala Anne (toim.) 2005. Lastensuojelu tänään, Tammi Helsinki

Karila, Kirsti & Nummenmaa, Anna Raija, 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkotit. WS Bookwell Oy, Juva

Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta, 2007. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta –Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski

Kemppinen, Pertti & Rouvinen-Kemppinen, Katariina, 2004. Lasten kasvatuksen aarrearkku. Kustannusvalmennus P&K oy, Vantaa

Kekkonen, Marjatta, 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi

Keskinen, Soili & Virjonen, Heli (toim), 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvuntukeminen äivähoidossa. Tammer-Paino Oy, Tampere

Ketola, Jari (toim.), 2008. Menetyksistä mahdollisuuksiin. Juva, Jyväskylä

Klen, Inga & Mäkinen, Anni & Manninen, Saana & Lindqvist, Ulla 2007. Perhevalmennuksen käsikirja (toim.) Helsingin kaupunki

Koivula M, 2004. Vanhempien kokemuksia perhetyöstä päiväkodeissa. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen H. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Tammi, Helsinki

Koivunen P, 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. PS- Kustannus, Jyväskylä

Kosonen, Maini. Teoksessa Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö (TOIM. Aaltonen Kimmo), 2011. AS Pakett, Tallinna

Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli 2010. Asiakkuus sosiaalityössä. Raamatutrukikoda, Tallinna

Lammi-Taskula ,Johanna & Hannele, Varsa 2001. Vanhemmuuden aika. Stakes, Helsinki

Lapsi ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007-2011, 2007. Opetusministeriö, Helsinki

Lindholm, Marjatta 2007. Neuvolatyö osana perusterveydenhuoltoa. Teoksessa Armanto, Annukka & Koistinen, Paula 2007. Neuvolatyön käsikirja. Tammi, Hämeenlinna

Liukonen, Ritva & Lukman, Leena 2007. Tehty-hanke: Sosiaalialan tehtävärakenteisen ja toimintamallien kehittäminen Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa. Yliopistopaino, Helsinki

Lybeck, Tuula & Walldén, Jaana. Teoksessa Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö (TOIM. Aaltonen Kimmo, 2011. AS Pakett, Tallinna

Määttä, Sari (toim.) 2008. Varhaisen tuen käsikirja. Rayn tuella.

Niemelä, Anna & Kelhä, Minna 2005. Varhainen äitiys – riskiäitiyttä? Teoksessa: Kelhä Minna, Vääränikäisiä äitejä? Yliopistopaino, Helsinki

Nousiainen, Kirsi. 2004. Lapsista erillään asuvat äidit. Äitiysindentiteetin rakentamisen tiloja. SoPhi89, Jyväskylä

Nurmiranta Hanna, Leppämäki Päivi & Horppu Sari 2009, Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen, Kirjapaja, Helsinki

Nätkin, Ritva & Vuori, Jaana (toim.) 2007. Perhetyön tieto. Osuuskunta Vastapaino, Tampere

Ollila, Maija-Riitta 2006. Rajat, unelmat ja lapsuus, teoksessa Hermanson, Eila & Martsola, Riitta (TOIM.) Aikuinen vanhemmuus, 2006. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Paavilainen & Pösö Tarja 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY, Porvoo

Puonti, Saarnio & Hujala 2005. Lastensuojelu tänään. Tammi, Helsinki

Pyhäjoki, Jukka 2005. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Teoksessa Reijonen Mikko Voimaa perhetyöhön. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu

Pösö, Tarja, 2006. Monenlaista vanhemmuutta. Teoksessa Hermanson Elia & Martsola Riitta (TOIM.) Aikuinen vanhemmuus, 2006. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Reijonen, Mikko (TOIM) 2005. Voimaa Perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu

Satka, Mirja 2010. Laitinen & Pohjola 2010, Teoksessa Asiakkuus sosiaalityössä Gaudeamus, Helsinki

Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom 2005. Dialoginen verkostotyö. Tammer-Paino Oy, Tampere

Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom 2006. Dialoginen verkostotyö. Esa-Print Oy, Helsinki

Sihvola, Seija 2002. Voimaa vanhemmuuteen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2004:13. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Suuntaviivat lastenneuvolatoiminnan järjestämisessä kunnille. Edita Prima Oy, Helsinki

Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, Lastenneuvola lapsiperheiden tukena – opas työntekijöille, Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki

Stakes 2004. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Gummerus kirjapaino Oy, Saarijärvi

Taskinen, Sirpa 2010. Lastensuojelun soveltaminen. WSOY Helsinki

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sen sisällönanalyysi. Tammi, Latvia

Turunen, Kari 2005. Ikävaiheiden kriisit, Atena Kustannus Oy, Juva

Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta 2004. Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa: Puonti Annamajja, Saarnio Tuula & Hujala Anne (toim.) 2005, Lastensuojelu tänään, Tammi Helsinki

Uusimäki, Mervi 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa Reijonen, M (toim.). Voimaa perhetyön arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, Oppaita 56.

Varto, Juha 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tammer-Paino Oy/ Kirjayhtymä. Tampere

Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (TOIM) 2007. Perhetyön tieto. Raamatutrukikoda, Tallinna

Viittala, Kaisu 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Juvenus Print, Tampere

Nuorisolaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

Laki lasten päivähoitosta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Lastensuojelulaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lapsen huoltolaki <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

<http://www.unicef.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus>

http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/terveyspalvelut/perusterveydenhuolto/neuvolat Luettu 3.4.2012

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/neuvolatyo/> Luettu 4.4.2012

<http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html> Luettu 11.5.2012

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/> Luettu 15.5.2012

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/avohuolto/> Luettu 15.5. 2012

.(http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/ Sosiaaliportti, luettu 25.5.2012

Tutkimussuunnitelma

Suoritimme työharjoittelumme lastensuojelulaitos Heinäsalmessa Oulussa. Siellä heräsi mielenkiinto nuoreen, alaikäiseen odottavaan äitiin. Tapaus on ensimmäinen laatuaan kyseisessä laitoksessa, joten koimme mieleiseksi perehtyä asiaan. Päätimme useiden mietintöjen jälkeen alkaa pohtia vanhemmuuden tukemista lastensuojelun asiakkaan kohdalla. Tarkoituksenamme on saada lastentarhanopettajan pätevyys, joten yhdistämme opinnäytetyöhön lastensuojelun näkökulman lisäksi varhaiskasvatuksen näkökulman päiväkodista lähtien. Tavoitteenamme on perehtyä siihen, miten lastensuojelutaustasta tulevaa nuorta äitiä voi tukea moniammatillisesti ja mahdollisimman laajasti.

Opinnäytetyömme on kvalitaviinen eli laadullinen tapaustutkimus. Tavoitteenamme on haastatella lastensuojelulaitoksen henkilökuntaa siitä, miten tukea järjestetään ja voidaan järjestää laitoksen puolesta, päiväkotia siitä, miten vanhemmuuden tukeminen näkyy päiväkodin arjessa kun kyseessä on nuori äiti sekä neuvolaa siitä, miten se voi tukea nuoren äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja vanhemmuutta. Koska kyseessä on laadullinen tapaustutkimus, otamme muutaman tapauksen, joita tutkitaan eri puolilta kuvaillen ilmiöitä ja uusia havaintoja. Pyrimme myös haastattelemaan tapausesimerkin nuorta ja hänen kokemuksiaan siitä, miten hän kokee tuen tarpeen ja saamisen. Tosin emme vielä ole saaneet nuorelta lupaa yhteistyöhön, mutta toivomme, että se onnistuisi, sillä se voisi tuoda uutta näkökulmaa opinnäytetyöhömmе. Tavoitteenamme on saada mahdollisesti päiväkotia ja muita käsittelemiämme tukiryhmiä pohtimaan, miten ne voivat vaikuttaa nuoren äidin vanhemmuuden tukemiseen ja saada ajattelemaan asiaa uskoessamme sen olevan tulevaisuudessa hyvinkin arkipäivää.

Tutkimuskysymyksiä pohtiessamme otimme aiheeksi moniammatillisuuden merkityksen lastensuojelun asiakkaana olevan äidin elämässä ja teiniäitiyden kohtaamisvalmiuden moniammatillisessa yhteistyössä. Moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitamme lastensuojelulaitoksen, päiväkodin ja neuvolan muodostamaa vanhemmuutta tukevaa yhteisöä nuoren äidin elämässä. Toteuttaaksemme tutkimuksen valitsimme laadullisen tutkimuksen sen mennessä pintaa syvemmälle. Valitsimme toteutuskeinoksi haastattelun ja havainnoinnin sen tukiessa aiheemme näkyvyyttä moniammatillisessa yhteistyössä.

Tutkimuskysymykset:

Mitä on vanhemmuuden tukeminen?

Miten eri tahot voivat tukea lastensuojelutaustaista nuorta äitiä?

Miten moniammatillisuutta voidaan hyödyntää vanhemmuuden tukemisessa?